

KONCEPTI PËR ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITUR

NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT

Koncepcioni i arsimit të mesëm për të rriturit në Republikën e Maqedonisë së Veriut, është fuqizuar me vendim të Ministrit për Arsimit dhe Shkencë, më 23.11.2022, me vendimin nr. 13-1417/1

**KONCEPTI
PËR ARSIMIN E MESËM
PËR TË RRITUR
NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT**

Shkup, 2022

Shkurtesat

BZhA	Byroja për Zhvillimin e Arsimit
VMJI	Vlerësimi i mësimi joformal dhe informal
EShS	Enti Shtetëror për Statistikë
QShP	Qendra Shtetërore për Provim
IShA	Inspektorati Shtetëror Arsimor
KEK	Korniza Evropiane e Kualifikimeve
BE	Bashkimi Evropian
FET (ETF)	Fondacioni Evropian i Trajnimit
MASH	Ministria e Arsimit dhe Trajnimit
MRK	Korniza maqedonase e kualifikimeve
OJQ	Organizatë joqeveritare
ZRK	Korniza Kombëtare për Kualifikime
OBZhE	Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik
OKB	Kombet e Bashkuara
QRAPT	Qendra Rajonale për Arsim Profesional dhe Trajnim
AMRr	Arsimi i mesëm për të rritur
APT	Arsimi profesional dhe trajnimi
UNDP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
UNESCO	Organizata e Arsimit, Shkencës dhe Kulturës e Kombeve të Bashkuara
QAR	Qendra për Arsimin e të Rriturve
QAPT	Qendra për Arsim Profesional dhe Trajnim

Përmbajtja

HYRJE: KUSHTET DHE PERSPEKTIVAT PËR ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITUR	6
DOKUMENTET, INICIATIVAT DHE PËRVOJAT NDËRKOMBËTARE	10
Përvojat ndërkombëtare dhe praktikat e mira me VMJI	13
ARSIMI I MESËM PËR TË RRITURIT NË RMV	15
Rregullorja dhe institucionet relevante për arsimin e mesëm për të rriturit	16
Gjendja e arsimit të mesëm për të rriturit në RMV	18
Nevoja për një konceptim të ri të arsimit të mesëm për të rriturit	21
KONCEPTI I ARSIMIT TË MESËM PËR TË RRITURIT NË RMV: BAZAT, STANDARDET DHE MASAT	22
FUNKSIONET DHE PARIMET E ARSIMIT TË MESËM PËR TË RRITURIT	24
Njohja e mësimit të mëparshëm, njohurive dhe aftësive në kontekstin e të mësuarit gjatë gjithë jetës	26
STANDARDET ARSIMORE: KOMPETENCA KRYESORE DHE REZULTATET NGA MËSIMI	27
PLANET MËSIMORE DHE PROGRAMET PËR ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITUR	30
MËSIMDHËNIA NË ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITURIT	36
VLERËSIMI PËR ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITURIT	38
METODOLOGJIA PËR ZBATIMIN E VMJI NË ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITUR.....	40
Drejtimet dhe fazat metodologjike të VMJI	44
BURIMET INSTITUCIONALE DHE NJERËZORE PËR REALIZIM NË ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITUR	48
DIGJITALIZIMI NË ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITURIT	51
SIGURIMI I CILËSISË NË ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITUR	54
PRIORITETET NË ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITURIT	58
POTENCIALI DHE SFIDAT GJATË REALIZIMIT NË ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITUR	60
TREGUESIT PËR REALIZIMIN E QËLLIMEVE TË PARASHIKUARA ME KONCEPTIN E ARSIMIT TË MESËM PËR TË RRITURIT.....	62
UDHËZIME PARAPRAKE PËR OPERACIONALIZIM MBI KONCEPTIN E ARSIMIT TË MESËM PËR TË RRITURIT.....	64

**HYRJE:
KUSHTET DHE PERSPEKTIVAT
PËR ARSIMIN E MESËM PËR TË RRIUR**

Arsimi i të rriturve në kornizat ndërkombëtare njihet si një shtytës thelbësor i zhvillimit social dhe rritjes ekonomike. Ai luan një rol kyç në krijimin e vendeve më të mira të punës, e rrit cilësinë e jetës, e promovon zhvillimin personal dhe qytetarinë aktive. Për këto arsye, arsimi për të rriturit brenda BE-së në dy dekadat e fundit ka qenë një prioritet politik.

Me zhvillimin e vazhdueshëm teknologjik dhe informativ, punët e profilit të ulët po zëvendësohen gjithnjë e më shumë nga makineritë, dhe kriteret për pozicionet e nivelit fillestar janë gjithnjë e më të larta dhe kërkojnë gjithnjë e më shumë përvojë specifike përkatëse dhe një nivel të caktuar aftësish teknike dhe digjitale¹. Ky zhvillim i fuqishëm teknologjik njëkohësisht krijon shumë aktivitete të reja dhe mundësi të reja për vende pune që kërkojnë njohuri dhe aftësi të reja. Duke jetuar në një botë moderne teknologjike, njerëzit mësojnë për teknologjitë e reja dhe fitojnë aftësi të ndryshme jashtë proceseve formale arsimore. Është e nevojshme që këto njohuri të qytetarëve të njihen dhe përmirësohen dhe të vihen në funksion të zhvillimit personal dhe profesional. Kjo do t'u mundësojë qytetarëve të marrin pjesë me kompetencë në shkëmbimin e punës dhe të kontribuojnë në zhvillimin ekonomik të shoqërisë. Kjo çështje është veçanërisht e rëndësishme në kontekstin e sfidave më të mëdha me të cilat përballet njerëzimi: ndryshimet klimatike, inovacionet bio-teknologjike dhe shtresimi social gjithnjë e më i theksuar. Në mënyrë që sistemi arsimor të ndihmojë qytetarët të përballen me sfidat dhe të marrin pjesë në mënyrë efektive në shoqërinë në ndryshim, ai domosdoshmërisht duhet të sigurojë kushte që mësimi të jetë i vazhdueshëm gjatë gjithë jetës. Për këto arsye, që nga vitet 1990 koncepti i *mësimit gjatë gjithë jetës* është një qasje dominuese që e ngre arsimin e të rriturve në nivelin e një mjeti thelbësor për konkurrencën, punësimin dhe zhvillimin ekonomik në Bashkimin Evropian. Shoqëria maqedonase mund të jetë konkurruese vetëm nëse bëhet shoqëri që mëson, krijon dhe zbaton dijen. Mësimi gjatë gjithë jetës redukton dallimet sociale dhe u mundëson të gjithë qytetarëve të kenë qasje në informacionin e nevojshëm dhe shërbimet publike në mënyrë që të ushtrojnë të drejtat e tyre, kontribuon në punësimin më të madh të qytetarëve nga të gjitha shtresat e popullsisë - dhe në këtë mënyrë në përfshirje më efektive sociale dhe kohezion social.

Koncepti i mësimit gjatë gjithë jetës çoi gjithashtu në ndryshime në kuptimin e termit *arsimimi i të rriturve*. Postulatet bazë në këtë koncept janë se: arsimi është për të gjithë, ndodh kudo dhe gjatë gjithë jetës, se jeta është burimi kryesor i të mësuarit dhe se procesi i të mësuarit është më i rëndësishëm se vetë lëndët. Prandaj, mësimi gjatë gjithë jetës kuptohet si një qasje fleksibile dhe dinamike e të mësuarit, qëllimi i së cilës është përmirësimi i cilësisë së jetës së qytetarëve dhe mundësimi i zhvillimit shoqëror. Një qasje e tillë çon në një ndryshim të rëndësishëm në kuptimin e *të mësuarit*. Pranohet realiteti se ekzistojnë lloje të ndryshme njohurish dhe shumë kontekste të ndryshme të të mësuarit: formal, informal dhe informativ, dhe thekson nevojën që të njihen të gjitha rezultatet e të mësuarit pavarësisht nga konteksti. Kjo nxjerr në pah rëndësinë e konceptit të vlefshmërisë së mësimit joformal dhe informal (VMJI).

---

¹ Pse trajnimi digjital është kaq i rëndësishëm për punëkërkuessit e rinj | Forumi Ekonomik Botëror (weforum.org)

Komisioni Evropian lëshoi një rekomandim në vitin 2012² për të gjitha vendet anëtare dhe kandidatet të BE-së për të zhvilluar një sistem për vlerësimin e rezultateve të mëparshme të të mësuarit. Vlefshmëria e të mësuarit joformal dhe informal shihet si një instrument efikas dhe efektiv për avancimin e procesit të arsimit për të rriturit, i cili gjithashtu bazohet në të drejtën e njerëzve që t'u njihet diçka që tashmë e posedojnë. Kjo qasje ndaj arsimit dhe të mësuarit çon gjithashtu në një ndryshim të fokusit në këto procese: nga njohuritë akademike - fokusi vendoset në kompetencat e rëndësishme për jetën. Ky ndryshim theksoi rëndësinë e konceptit të kompetencave *kryesore*.

Në të njëjtën kohë, sistemi arsimor duhet t'i përgjigjet të njëjtës sfidë me të cilën u përball arsimit tradicional disa dekada më parë në botë - duke u bërë elitar. Njerëzimi përballet me një bazë pabarazie që reflektohet në qasjen e pabarabartë në arsim cilësor për të gjithë. Sot, në kushtet e zhvillimit të lartë teknologjik kur mjetet e avancuara janë të paarrtshme për gjithnjë e më shumë njerëz, ekziston rreziku që ato të bëhen të parëndësishme në një shoqëri të teknologjisë së lartë. Është një pasojë shumë më e rëndë se edhe papunësia, e cila do të çonte në një shtresim social të paprecedentë.

Kriza me pandeminë Covid-19 ka nxjerrë në pah këto dallime në shumë mjedise. Pandemia ka treguar se sa i rëndësishëm është mësimi, njohuritë dhe aftësitë për t'u përshtatur me ndryshimin. Pandemia ka theksuar gjithashtu rëndësinë e të mësuarit dhe komunikimit në internet, si dhe gatishmërinë për të përdorur mjete dhe përmbajtje digjitale. Arsimit për të rriturit duhet domosdoshmërisht t'u përgjigjet këtyre nevojave dhe të jetë në funksion të zhvillimit të kompetencave digjitale të qytetarët.

Proceset dhe ndryshimet e përshkruara tregojnë se arsimit mesëm për të rriturit ka funksione më të gjera sesa thjesht përvetësimi i njohurive dhe aftësive. Procesi i arsimit për të rriturit duhet të mbështesë qytetarët për emancipimin dhe socializimin e tyre në shoqëri. Arsimit për të rriturit nuk do të përmbushë funksionin e tij nëse mjaftohet vetëm me krijimin e mundësive për të rriturit për të fituar kualifikime profesionale nëpërmjet arsimit joformal, por duhet të synojë një nivel më të lartë emancipimi, lëvizshmëri horizontale dhe vertikale arsimore dhe profesionale dhe përfshirje sociale për qytetarët e vet. Ky është një rol i rëndësishëm transformues i sistemit të arsimit të mesëm për të rriturit, në të cilin është thelbësore pjesëmarrja e politikë bërësve në bashkëpunim me kompanitë, si dhe e kuadrit të përfshirë në mësimdhënien dhe trajnimin e të rriturve. Roli emancipues i arsimit të të rriturve është veçanërisht i rëndësishëm për të rriturit që janë në margjinat e shoqërisë: të varfërit, personat me kualifikim të ulët, grupet etnike të rrezikuara, personat me aftësi të kufizuara, njerëzit në institucionet ndëshkuese korrigjuese. Në këtë mënyrë, arsimimi i të rriturve luan një rol jashtëzakonisht të rëndësishëm në parandalimin e delikucencës dhe radikalizmit, duke ofruar një shans të dytë për njerëzit në rrezik. Përmbushja e këtyre qëllimeve është një tregues se sa e suksesshme

---

² Gazeta Zyrtare e Bashkimit Evropian, (dhjetor 2012) Rekomandimi i Këshillit për validimin e mësimit joformal dhe informativ, C 398/01, 2012.
<http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:EN:PDF>

është një shoqëri në arritjen e funksioneve të saj themelore - të sigurojë përfshirje sociale, arsimore dhe ekonomike për të gjithë qytetarët e vet.

Koncepti përfaqëson një vizion të bazuar në cilat postulate dhe mekanizma duhet të zhvillohet arsimit i mesëm për të rriturit në 10 ose më shumë vitet e ardhshme. Fokusi është në masat dhe aktivitetet që do t'u mundësojnë të rriturve të përshtaten në mënyrë aktive me ndryshimet në shoqëri, që do të mundësojnë zhvillimin personal dhe një shoqëri gjithëpërfshirëse dhe kohezive që mëson dhe zhvillohet.

A close-up photograph of a person's hand holding a brown paper folder. The hand is positioned in the lower-left quadrant, with fingers gently gripping the folder. The folder is held vertically, partially obscuring a book with a reddish-brown cover. The background is a blurred bookshelf filled with books of various colors, including blue, red, and white. The lighting is soft and focused on the hand and folder. A semi-transparent dark red banner is overlaid at the bottom of the image, containing white text.

**DOKUMENTET, INICIATIVAT
DHE PËRVOJAT NDËRKOMBËTARE**

Që nga mesi i viteve 1990³ arsimi është në qendër të politikave evropiane për krijimin e perspektivës ekonomike, të bazuar në bashkëpunim dhe lëvizshmëri. Me rekomandimet e vitit 2000, Bashkimi Evropian fokusohet në mësimin gjatë gjithë jetës, dhe me Deklaratën e Kopenhagës nga viti 2002, elementët thelbësorë të politikës evropiane të arsimit janë *kuadri i kualifikimeve* dhe *vlerësimi* i kompetencave të fituara më parë në një proces mësimor informal dhe informativ. Arsimi i të rriturve dhe mësimi gjatë gjithë jetës janë në thelb të Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm të OKB-së dhe po fitojnë rëndësi të veçantë në botën e teknologjisë së lartë të shekullit 21. Në kuadrin e Strategjisë Evropiane për Punësim, Këshilli i BE-së në vitin 2000 përcaktoi mësimin gjatë gjithë jetës si një proces mësimor të vazhdueshëm pavarësisht nga konteksti, dhe përfshin të gjitha format e të mësuarit që avancojnë kompetencat. Kjo do të thotë, mësimi gjatë gjithë jetës përfshin të gjitha format e mësimdhënies dhe të mësuarit që mund të zhvillohet në jetën e përditshme: formale, informale dhe informative. „Memorandumi i mësimit gjatë gjithë jetës“ i vitit 2000 bën thirrje për zhvillimin e metodave të mësimdhënies dhe të nxëniet që ofrojnë „mundësi për mësim për të rriturit që janë sa më afër tyre“.

Agjenda e OKB-së 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Deklarata e UNESCO-s nga Incheon mbi Arsimin 2030, të dyja nga viti 2015, deklarojnë se të gjithë njerëzit pavarësisht nga gjinia, mosha, përkatësia etnike, personat me aftësi të kufizuara dhe anëtarët e kategorive të tjera të rrezikuara duhet të kenë qasje në mësimin gjatë gjithë jetës për të fituar njohuri dhe aftësi që do t'u mundësojnë atyre të marrin pjesë aktive dhe të plotë në proceset shoqërore. Në këtë mënyrë zvogëlohen rreziqet e papunësisë, varfërisë dhe përjashtimit social.

Duke vlerësuar rëndësinë e arsimit për të rriturit, UNESCO kryen periodikisht një Raport Global mbi mësimin dhe arsimin për të rriturit (Global Report on Adult Learning and Education (GRALE)), dhe RMV merr pjesë në të 4 studimet e kryera deri më tani. Në GRALE 4 nga viti 2019⁴ thuhet se vendet duhet domosdoshmërisht të bëjnë më shumë përpjekje në zhvillimin e një sistemi për VMJI, veçanërisht për anëtarët e grupeve dhe komuniteteve që janë subjekt i përjashtimit. Sipas rekomandimeve të vitit 2012⁵, në këtë raport, UNESCO rekomandon që edhe të rriturit të mund të fitojnë kualifikime nga sfera e arsimit formal duke zbatuar masa të VMJI.

Në Rekomandimet e Këshillit të BE-së 2016 mbi rrugët e përmirësimit të aftësive⁶, dhe bazuar në „Rekomandimet për zhvillimin e *kompetencave kryesore për mësimin gjatë gjithë jetës*“ që nga viti 2006⁷, rekomandohet që personat me kualifikime të ulëta të lejohen të përparojnë drejt përvetësimit të kualifikimeve në nivelet 3 dhe 4 të Kornizës Evropiane të Kualifikimeve (KKK), e cila është ekuivalente me nivelet 3 dhe 4 të Kornizës Maqedonase të Kualifikimeve (KMK).

³Delors, J. et al. (1996). Learning: The treasure within. Paris: UNESCO.

⁴UNESCO Institute for Lifelong Learning (2019). Global Report on Adult Learning and Education: Participation, Equity and Inclusion. UNESCO

⁵UIL (UNESCO Institute for Lifelong Learning), 'UNESCO guidelines for the recognition, validation and accreditation of the outcomes of non-formal and informal learning', UIL, Hamburg, 2012.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000216360>

⁶Official Journal of the European Union (2016). Council Recommendation on Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults. Council of the European Union

⁷ Official Bulletin of the European Union, (2006), Recommendations of the European Parliament and Council of Europe on the Key Competencies for Lifelong Learning.

Kuadri strategjik i BE-së për arsimin për të rriturit (Korniza Strategjike – Arsim dhe Trajnim 2020 (ET2020)⁸ përcakton katër qëllime të arsimit dhe trajnimit për të rriturit:

- Mësimi gjatë gjithë jetës dhe lëvizshmëria të bëhen realitet
- Të përmirësohet cilësia dhe efikasiteti i arsimit dhe trajnimit për të rriturit
- Të promovohet barazia, kohezioni social dhe qytetaria aktive (përmes masave për arsimin për të rriturit)
- Të promovohet dhe forcohet kreativiteti, inovacioni dhe sipërmarrja në të gjitha nivelet e arsimit dhe trajnimit.

Të përmirësohen kushtet për arsimin dhe aftësimin profesional, me Rekomandimet e Parlamentit Evropian dhe Këshillit të vitit 2009, BE-ja krijoi një mjet që përcakton standardet, përshkruesit dhe treguesit për sigurimin e cilësisë në arsimin profesional (EQAVET). Mjeti është një udhëzues se si të zhvillohet një sistem i sigurimit të cilësisë – i cili është plotësisht i zbatueshëm edhe në arsimin për të rriturit.

Në fushën e digjitalizimit, në shtator 2020 BE-ja miratoi një Plan Veprimi për Arsimin Digjital të rinovuar 2021-2027 (Plani i Veprimit për Arsimin Digjital (2021-2027))⁹. Plani i veprimit është edhe në funksion të arritjes së synimit të BE-së për t'u zhvilluar *Zona Evropiane e Arsimit* deri në vitin 2025. Në këtë drejtim, si mbështetje për bashkëpunimin dhe mësimin gjatë gjithë jetës, është zhvilluar Platforma elektronike për mësimin e të rriturve në Evropë (Electronic Platform for Adult Learning in Europe (EPALE)).

Në nëntor 2020, BE miratoi dy dokumente të rëndësishme për fushën e arsimit profesional dhe trajnimit. Ministritë e linjës për arsimin dhe trajnimin e miratuan „Deklaratën e Osnabrück 2020 mbi arsimin profesional dhe trajnimin si një nxitës i rimëkëmbjes dhe një tranzicioni i drejtë drejt ekonomive digjitale dhe të gjelbra“ (Deklarata e Osnabrück 2020)¹⁰, në të cilën janë përcaktuar dhe funksionalizuar qëllimet kryesore. Në lidhje me këtë deklaratë, në të njëjtën periudhë, Këshilli i BE-së miratoi „Rekomandimet për Arsimin Profesional dhe Trajnimin për Konkurrim të qëndrueshëm, barazi sociale dhe qëndrueshmëri“¹¹. Dokumenti përmban udhëzime për zbatimin në nivel kombëtar dhe rekomandime specifike të grupuara në gjashtë tema:

1. Arsimi profesional dhe trajnimi (APT) është i shkathët dhe i adaptueshëm ndaj ndryshimeve në tregun e punës;

---

⁸ Në dispozicion në: <https://eaea.org/our-work/influencing-policy/monitoring-policies/european-agenda-for-adult-learning/>

⁹ https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/deap-swd-sept2020_en.pdf
https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/deap-communication-sept2020_en.pdf

¹⁰ https://www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declaration_eu2020.pdf

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020H1202%2801%29>

2. Fleksibiliteti dhe mundësitë për përparim janë në thelb të APT-së, me ç'rast veçanërisht rekomandohet që kandidatëve t'u ofrohen rrugë fleksibile dhe modulare të zhvillimit të kompetencave bazuar në njohjen dhe vërtetimin e rezultateve të të mësuarit të mëparshëm informal dhe informativ;
3. APT është një shtytës i inovacionit dhe zhvillimit dhe përgatitet për tranzicionin digjital dhe të gjelbër;
4. AAP është një zgjedhje tërheqëse dhe bazohet në një ofertë moderne dhe të digjitalizuar të trajnimeve dhe aftësive;
5. APT promovon barazi të mundësive;
6. APT-ja bazohet në një kulturë të sigurimit të cilësisë.

Përvojat ndërkombëtare dhe praktikat e mira me VMJI

Bazuar në rekomandimet e Komisionit Evropian dhe nën mbikëqyrjen e Grupit Këshillimor të Kornizës Evropiane të Kualifikimeve, shtetet anëtare dhe kandidatët për anëtarësim në BE zhvillojnë sistemet e tyre VMJI. Proceset mbështeten gjithashtu nga Fondacioni Evropian i Trajnimit (ETF), mandati i të cilit përfshin përgatitjen e Inventarëve për progresin në krijimin e sistemeve VMJI. .

Përvojat ndërkombëtare nga disa vende dëshmojnë për praktika të mira në zbatimin e masave të VMJI. Në *Finlandë*, masat e vlefshmërisë janë aplikuar që nga vitet 1970, të cilat kanë kontribuar në përparimin e fuqishëm të vendit në sferën e arsimit dhe ekonomisë.

Në vitin 2001 në *Portugali* u krijua një sistem kombëtar për njohjen e mësimit të mëparshëm (analoge me VMJI) . Procesi çoi në një kualifikim arsimor ose profesional - në nivelin e arsimit fillor dhe të mesëm. Në vitin 2005 u prezantua programi "Mundësitë e reja", me të cilin rreth një milion portugez fituan kualifikime të caktuara. U krijuan 90 qendra validimi, të cilat në vitin 2013 u shndërruan në "Qendra arsimit dhe kualifikimi profesional".

Në *Francë*, që nga viti 2002 funksionon sistemi VMJI. Sistemi mundëson që çdo kualifikim nga baza (korniza) kombëtare e kualifikimeve të përfitohet nëpërmjet validimit.

¹² https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2019/european_inventory_validation_2018_North_Macedonia.pdf

¹³ Doutor C., & Lucio-Villegas E. (2014). From Adult Education to Emancipation: Adult education and emancipation at crossroads of tensions and reconfigurations. Bo: Local Change, Social Actions and Adult Learning: Challenges and Responses. Proceedings. Lisbon: ESREA

Në *Slloveni* kuadri ligjor mundëson validimin e mësimi joformal dhe informativ në të gjitha nivelet e arsimit¹⁴. Qasja në këtë vend është e tillë që nuk ka një institucion ose një kornizë për procedurat e vlefshmërisë, por u shpërndahen detyra dhe role të ndryshme institucioneve të përfshira në mësimin gjatë gjithë jetës. Në nivel qendror kryhen rolet e ministrive përgjegjëse për arsimin dhe standardet e kualifikimit, ndërsa qendra kombëtare e provimeve është përgjegjëse për përgatitjen e procedurave të vlerësimit. Qendra Sllovene për Arsimin e të Rriturve është përgjegjëse për trajnimin e këshilltarëve dhe vlerësuesve (për vlefshmëri), ndërsa Qendra Kombëtare për Arsimin Profesional dhe Trajnim është përgjegjëse për sistemin e kualifikimeve në arsimin profesional dhe trajnimin.

---

¹⁴ Burimi: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-74_en#ValidationNonFormalInformalLearning

**ARSIMI I MESËM PËR
TË RRITURIT NË RMV**

Rregullorja dhe institucionet relevante për arsimin e mesëm për të rriturit

Arsimi i mesëm për të rriturit (AMRr) është pjesë përbërëse e sistemit unik të arsimit në vend. Kjo është kryesisht e rregulluar me Ligjin për arsimin për të rritur, por aspekte të ndryshme të AMRr-së rregullohen edhe me Ligjin për kornizën maqedonase të kualifikimeve, Ligjin për arsim profesional dhe trajnim, Ligjin për arsimin e mesëm dhe Ligjin për Byronë për zhvillim të arsimit.

Sipas *Ligji për arsimin e të rriturve* që nga viti 2008, arsimi i të rriturve përfshin mësimin formal, informal dhe informativ, ndërsa pjesëmarrës në programet e arsimit të të rriturve mund të jetë një person që ka mbushur moshën 15 vjeç dhe plotëson kushtet e tjera të përcaktuara nga programi. Ligji parashikon që Qendra për arsimin për të rriturit (QARR) është, ndër të tjera, kompetente për:

- të përgatitur kurrikulat dhe programet për arsimin fillor, të mesëm dhe profesional të të rriturve, kryen verifikimin e programeve të arsimit të të rriturve, përgatit një model të programeve të arsimit të të rriturve të vlefshme publike
- të propozojë zgjidhje për përmirësimin e lidhjeve ndërmjet arsimit formal dhe informal.

Ligji për kornizën maqedonase të kualifikimeve (KMK) nga viti 2013 (përfshirë ndryshimet nga viti 2016) përcakton se kjo kornizë është instrument për zhvillimin, klasifikimin dhe njohjen e kualifikimeve të fituara përmes rezultateve të mësimin. Është një standard kombëtar i detyrueshëm që rregullon marrjen dhe aplikimin e kualifikimeve në RMV. Kjo i bën kualifikimet më të qarta dhe më të lehta për t'u kuptuar midis vendeve dhe sistemeve të ndryshme arsimore në Evropë dhe ka dy qëllime kryesore: të promovojë dhe të sigurojë lëvizshmërinë dhe të lehtësojë mësimin gjatë gjithë jetës. KMK në përcaktimin e kualifikimeve bazohet në konceptet e kompetencave kyçe dhe VMJI. Sipas Inventarit Global të Cedefop, ETF dhe UNESCO¹⁵, kornizat kombëtare të kualifikimeve duhet t'i bëjnë kualifikimet të dukshme dhe t'i ndihmojnë qytetarët të informohen rreth tyre. Rëndësia e VMJI-së në kuadrin e marrjes së kualifikimeve vihet në pah me faktin se duke iu referuar KMK-së në Kornizën Evropiane të Kualifikimeve (KEK), shteti merr përsipër zhvillimin e sistemit VMJI, ndërsa Grupi Këshillimor i KEK-së shprehimisht e detyron shtetin që të raportojë mbi progresin në krijimin e një sistemi VMJI.

Sipas *Ligjit për arsim profesional dhe trajnim* që nga viti 2006 (duke përfshirë ndryshimet deri në

---

¹⁵ Burimi: CEDEFOP, Fondacioni Evropian i Trajnimit, UNESCO dhe Instituti i UNESCO-s për Gjatë gjithë jetës Learning. 2019. *Global Inventory of Regional and National Qualifications Frameworks 2019*, Volume I: Thematic chapters. Në dispozicion në: <http://uil.unesco.org/lifelong-learning/recognitionvalidation-accreditation/global-inventory-regional-and-national>

vitin 2019) arsimit mesëm i rregullt realizohet përmes planprogrameve dhe programeve për aftësim profesional të nivelit 2 të KMK-së, arsimit profesional për profesionet në nivelin 3 të KMK-së dhe arsimit teknik në nivelin 4 të KMK-së. Sipas këtij ligji, arsimit mesëm kryhet në institucionet e arsimit profesional dhe trajnimit si pjesë përbërëse e mësimit gjatë gjithë jetës, i cili lidh segmentet dhe format e veçanta të arsimit në një sistem të vetëm.

Ligji për arsimin e mesëm (LAM) nga viti 1995 (me disa amendamente deri në vitin 2016) parashikon se „programet për aftësimin profesional dhe arsimin profesional me kohëzgjatje trevjeçare për studentët me kohë të pjesshme mund të realizohen edhe në institucionet për arsimin për të rriturit“, megjithëse nuk është paraparë krijimi shkollave të mesme për të rritur. Personat që kanë mbushur moshën 17 vjeç mund të marrin pjesë në arsimin e mesëm të çrregullt në shkollat e mesme të rregullta, që kuptohet si “arsim që këta persona fitojnë nëpërmjet vetë-edukimit, duke dhënë provime për një plan dhe program të caktuar në shkollën e mesme”. Qendra për Arsim Profesional dhe Trajnim ka kompetencë për përgatitjen e planprogrameve për të cilat jep mendim Byroja për Zhvillimin e Arsimit, si institucion kompetent pranë Ministrisë së Arsimit dhe Kulturës për të propozuar planprograme dhe programe për arsimin e mesëm.

Përveç legjisllacionit, arsimit mesëm për të rritur është i përfaqësuar në disa dokumente strategjike: Strategjia e Arsimit 2018-25, Strategjia për Arsimin e të Rriturve 2017-21, Koncepti për Arsimin Gjithëpërfshirës. Në vitin 2015, me iniciativën e QAR, dhe në bashkëpunim me MASH dhe UNDP, u zhvillua Koncepti për arsimin fillor për të rriturit bazuar në konceptet e kompetencave kryesore, rezultatet e mësimit dhe VMJI. Në funksionalizimin e tij janë zhvilluar programe lëndore eksperimentale me rezultate mësimore të barasvlershme me ato të arsimit të rregullt fillor.

Dokumentet strategjike të lartpërmendura postulojnë mundësi për kualifikime arsimore që mund të fitohen përmes VMJI. Në nivel zyrtar dhe institucional në shtet që nga viti 2014 janë zhvilluar disa aktivitete për ngritjen e sistemit të VMJI-së. Në bashkëpunim me Fondacionin e BE-së (ETF) për arsim dhe trajnim, QAR dhe MASH ka zhvilluar një Udhërrëfyes për proceset e VMJI-së dhe udhëzues të veçantë për fazat e VMJI-së, dhe në vitin 2018 u përgatit Inventari i parë RMV për Cedefop për progresin në ngritjen e sistemit të VMJI.

Sfidat

Nga rregullimi ligjor rezulton se të rriturit mund të hyjnë në arsimin e mesëm vetëm me statusin e studentit me kohë çrregullt. Por masat që kanë në dispozicion janë jofleksibile, pa mundësi për mësimdhënie cilësore, trajnime dhe përvetësim të kompetencave përkatëse dhe nuk marrin parasysh kompetencat që të rriturit kanë fituar tashmë. Legjisllacioni duhet të harmonizohet dhe reformohet domosdoshmërisht për të inkorporuar tendencat moderne në arsimin e të rriturve, në mënyrë që të vendoset një sistem i bazuar në konceptet e kompetencave kryesore dhe rezultateve të të nxëniet, të cilat përfshijnë edhe mekanizmin e vërtetimit të rezultateve të mësimit të mëparshëm. nëse është marrë nëpërmjet mjeteve formale, informale apo informative, brenda apo jashtë tij. Ai do t’u mundësojë të rriturve të fitojnë kualifikime profesionale dhe arsimore, lëvizshmëri më të madhe në tregun e punës, pjesëmarrje

---

aktive të qytetarëve në proceset sociale dhe përmirësim të përfshirjes dhe kohezionit social.

Gjendja e arsimit të mesëm për të rriturit në RMV

Në kohën e hartimit të Konceptit, të dhënat nga regjistrimi i popullsisë në vitin 2021 ende nuk ishin përpunuar dhe publikuar, për këtë arsye nuk ishte e mundur të kishte një pasqyrë të saktë të strukturës arsimore të popullsisë në RMV. Sipas të dhënave të EShS-së, në shtator 2021 janë regjistruar si të papunë 135.605 persona, nga të cilët 76.458 (40.419 gra) janë pa arsim fillor ose kanë vetëm arsim fillor. Më shumë se gjysma e të papunëve janë të moshës 25 deri në 49 vjeç. Me arsim të mesëm jo të plotë janë 13.202 persona, me arsim të mesëm 34.214 persona. Ekziston mundësia që një numër i konsiderueshëm i qytetarëve të mos jenë evidentuar në këto ekzaminime të personave të papunë, çka do të nënkuptonte se këta tregues janë edhe më pak të favorshëm.

Në Eurydice raporti i BE-së për periudhën 2015-2020¹⁶ për popullsinë 25-64 vjeç, në të dhënat për RMV thuhet se:

- 28.4% e kësaj popullsie janë njerëz pa kualifikim të arsimit të mesëm – që është ndër normat më të larta krahasuar me vendet në raport
- Një 56% befasues kanë aftësi të ulëta ose aspak digjitale - më së shumti nga çdo vend evropian
- Vetëm 2.8% e njerëzve morën pjesë ose u përfshinë në disa trajnime ose stërvitje në muajin para sondazhit - një shumë që është nën mesataren prej rreth 30% në vendet skandinave
- Vetëm 0.2% e të rriturve të moshës 25-64 vjeç kanë marrë kualifikim KMK të nivelit 3 ose 4 gjatë moshës madhore (mbi 25 vjeç) - përqindja më e ulët në Evropë
- 73% e personave të moshës 25-64 që nuk janë të përfshirë në arsim dhe trajnim kanë deklaruar se as që duan të përfshihen! Kjo përqindje tek personat me nivelin më të ulët të kualifikimeve është madje 90%, madje edhe 99% e tyre gjatë vitit të kaluar as që kanë kërkuar informacion për mundësitë për arsimim dhe trajnim.

---

¹⁶European Education and Culture Executive Agency, (2021). Adult education and training in Europe: Building inclusive pathways to skills and qualifications. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2797/788535

Këto të dhëna nuk bazohen në informacionin e regjistrimit, por në vlerësimet e institucioneve përkatëse. Kjo lë hapësirë për të supozuar se treguesit për pjesëmarrjen e të rriturve në arsim dhe trajnim janë ndoshta edhe më pak të favorshëm. Për shembull, në raport ka informacion për vitin 2018 se VMJI realizohet të paktën në një sektor të arsimit dhe trajnimit dhe se 2% e njerëzve të kësaj moshe kanë pasur këshillim për VMJI- të dhëna që mund të merren me rezervë nëse merret parasysh se sistemi në VMJI është ende në fazën pilot me programe eksperimentale dhe ende nuk është krijuar ligjërisht.

Në kuadrin ndërkombëtar, në të njëjtin raport shihet se dokumentet kryesore strategjike të shteteve në lidhje me arsimin e të rriturve i referohen përmirësimit të aftësive dhe kualifikimeve, VMJI, kompetencave digjitale dhe mbështetjes së përfshirjes sociale.

Në vendin tonë nuk ka të dhëna publike se sa të rritur janë të përfshirë në arsimin e mesëm. Sipas të dhënave të EShS-së, në vitin 2018/19 (si raporti i fundit i disponueshëm i kësaj kategorie), arsimin e mesëm me kohë të pjesshme e kanë përfunduar 1961 persona – prej të cilëve 788 femra, por nuk ka të dhëna për strukturën e moshës së tyre. Pra, është e mundur që një pjesë e caktuar e këtyre personave të jenë të rinj të moshës 17 ose pak më shumë, të cilët në të kaluarën e afërt kanë kaluar moshën për shkollim të rregullt, për këtë arsye ata e kryejnë shkollimin e mesëm me kohë të çrregullt, d.m.th, ata janë njerëz që nuk janë mbi 25 vjeç si kategoria e zakonshme e moshës e marrë në statistikat e të rriturve. Në të njëjtën kohë, nuk ka të dhëna për përqindjen e personave që nuk kanë pasur fare arsim të mesëm dhe të personave që kanë përfunduar arsimin e mesëm, por kanë fituar një kualifikim tjetër arsimor pas një rrugë të jashtëzakonshme.

Në një studim të përbashkët të vitit 2019 nga CEDEFOP, ETF dhe Instituti i UNESCO-s për mësim gjatë gjithë jetës¹⁷ tregohet se 75% e të rriturve të anketuar në studim kanë pasur përvoja negative të mëparshme me arsimin – si një faktor që i dekurajon ata të përfshihen në arsimin e të rriturve. Shumë nuk marrin pjesë në mësimin e të rriturve sepse nuk e shohin nevojën për të. Kostot e trajnimit janë ndër pengesat më të zakonshme. Për 25% të meshkujve dhe për dyfish më të lartë të 50% të grave, detyrimet familjare janë një nga pengesat kryesore për përfshirjen në arsimin për të rriturit.

Niveli i arsimimit të popullatës në RMV është përgjithësisht i pakënaqshëm. Braktisja e parakohshme dhe qasja e pabarabartë në arsim cilësor janë ndër arsyet kryesore. Anëtarët e grupeve të marginalizuara janë veçanërisht të prekur. Studime të shumta tregojnë se ndër kategoritë më të privuara nga qasja në arsim cilësor janë të rriturit nga komunitetet etnike të rrezikuara, personat me aftësi të kufizuara dhe personat në institucionet ndëshkuese korrigjuese.

¹⁷ CEDEFOP, European Training Foundation, UNESCO and UNESCO Institute for Lifelong Learning. 2019. Global Inventory of Regional and National Qualifications Frameworks 2019, Volume I: Thematic chapters. Në dispozicion në: <http://uil.unesco.org/lifelong-learning/recognitionvalidation-accreditation/global-inventory-regional-and-national>

Vëmendje e njëjtë duhet t'i kushtohet edhe grupeve të tjera të rrezikuara dhe arsimit të të burgosurve. Kjo nënkupton edhe të drejtën edhe investimin. E drejta për edukimin e personave në institucionet ndëshkuese korrigjuese është rregulluar me akte ndërkombëtare që nga viti 1955, është avancuar disa herë dhe për herë të fundit është rishikuar nga OKB-ja në vitin 2015 me Rekomandimet e titulluara „Rregullat e Mendelës“¹⁸. Në to shënohet se të burgosurit kanë të drejtën e arsimimit, formimit profesional dhe se arsimimi i tyre duhet të integrohet në sistemin arsimor të vendit – në mënyrë që me përfundimin e sanksionit, personat e dënuar të vazhdojnë shkollimin pa asnjë pengesë. Në të njëjtën kohë, thuhet se arsimimi i analfabetëve në burgje dhe të burgosurve të rinj duhet të jetë i detyrueshëm. Arsimi sjell përfitime për të dënuarit, por edhe për institucionet penale dhe shoqërinë. Mësimi i aftësive profesionale dhe mundësia për të punuar zvogëlon rrezikun e përsëritjes së krimit tek këta persona, si dhe kontribuon në rendin dhe sigurinë në institucionet ndëshkuese korrigjuese¹⁹. Nivelet më të larta të arsimimit të të burgosurve shoqërohen me shkallë më të ulët të recidivizmit dhe shanse më të larta për punësim. Edukimi në institucionet penale është i një rëndësie të jashtëzakonshme në parandalimin e fundamentalizmit dhe ekstremizmit radikal. Për këto arsye, në shumë vende vëmendje dhe burime serioze i kushtohen edukimit në institucionet penale. Në disa vende të Amerikës Latine dhe Karaibeve, 70% e të dënuarve ndjekin një program arsimor formal.

Në kuadër të edukimit në institucionet ndëshkuese korrigjuese, me iniciativën e Administratës së ekzekutimit të sanksioneve dhe MASH-it, Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (UNDP) ka ofruar mbështetje për institucionalizimin e arsimit profesional dhe trajnimit si pjesë e sistemit të institucioneve ndëshkuese korrigjuese. Midis 2016 dhe 2020:

- trajnimi është realizuar në 5 institucione ndëshkuese korrigjuese (KPU Idrizovë - departamenti për meshkuj dhe femra, KPD Shtip, KDP Prilep, Burgu Kumanovë dhe Burgu Shkup)
- trajnimi u realizua nga 7 shkolla të mesme profesionale
- 312 Personat e dënuar kanë ndjekur 8 trajnime të ndryshme për të fituar kualifikime profesionale.

Sa i përket vizitorëve në trajnim, rreth 38% e pjesëmarrësve janë nën moshën 29 vjeç. Numri më i madh i personave të dënuar nuk kanë përfunduar arsimin fillor, dhe rreth 50% e personave të dënuar që kanë ndjekur trajnimin profesional kanë arsim bazë dhe pa kualifikime shtesë.

---

¹⁸ UNODC. (2015). The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules). Vienna, United Nations Office on Drugs and Crime.

¹⁹ UNODC. (2017). Roadmap for the Development of Prison-based Rehabilitation Programmes. Vienna, United Nations Office on Drugs and Crime. (Criminal Justice Handbook Series.)

Nevoja për një konceptim të ri të arsimit të mesëm për të rriturit

Zhvillimi i shpejtë teknologjik dhe ndryshimet e vazhdueshme në ekonomi dhe shoqëri kërkojnë një sistem arsimor gjithëpërfshirës, fleksibël dhe progresiv. Gjetjet për situatën me arsimin e mesëm për të rriturit në RMV tregojnë se sistemi ekzistues dhe masat për AMRr janë joefektive, nuk i shtojnë vlerë të konsiderueshme kualifikimeve të të rriturve dhe nuk mund t'i përgjigjen në mënyrë të konsiderueshme nevojave të tyre dhe nevojave të shoqërisë. Një pjesë e madhe e popullsisë së aftë për punë në vend nuk ka kualifikime ose ka kualifikime të ulëta, gjë që mund dhe duhet të jetë një kontribues i rëndësishëm në zhvillimin social dhe ekonomik. Në planin afatgjatë, analfabetizmi krijon analfabetizëm të mëtejshëm. Zakonisht ajo çon në varfëri dhe varfëria gjeneron varfëri të mëtejshme dhe në rritje. Prandaj, nevojiten masa sistemike në kohë dhe efikase për të parandaluar këtë tendencë të regresionit në nivel individual dhe shoqëror.

Kushtet e përshkruara theksojnë nevojën dhe arsyetimin për të krijuar udhëzime të reja konceptuale për arsimin e mesëm për të rriturit. Nevojitet një qasje që do të krijojë kushte për mësim cilësor gjatë gjithë jetës, për arsim të mesëm gjithëpërfshirës dhe efikas për të rriturit. Nevojitet një sistem arsimor që do t'u ofrojë të rriturve informacionin përkatës kualifikime, por edhe emancipimin dhe socializim. Arsimi i mesëm i të rriturve i konceptuar në këtë mënyrë do të kontribuojë ndjeshëm në barazinë dhe drejtësinë sociale, kohezionin social dhe qytetarinë aktive.

A close-up, shallow depth-of-field photograph of a person reading a book. The person's face is partially visible in the upper left, looking down at the pages. Their hands are visible, holding the book open. The book's pages are white and slightly aged, with some text visible on the right page. The background is blurred, showing a desk and a lamp. A dark red semi-transparent banner is overlaid at the bottom of the image, containing white text.

**KONCEPTI I ARSIMIT TË MESËM
PËR TË RRITURIT NË RMV: BAZAT,
STANDARDET DHE MASAT**

Sistemi i arsimit të mesëm për të rriturit duhet të përmbushë funksionet e tij të synuara, duke u udhëhequr nga disa parime dhe standarde kombëtare. Standardet do të arrihen duke zbatuar kurrikulat dhe programet e përcaktuara, duke aplikuar masat dhe rekomandimet e duhura për mësimdhënien, vlerësimin, sigurimin e cilësisë dhe përdorimin e avancuar përkatës të mjeteve digjitale. Për realizimin e qëllimeve, procesi duhet të ketë mbështetje nga aktorët përkatës, nga politikëbërësit dhe institucionet kyçe, aktorët ekonomik, sektori joqeveritar dhe mbi të gjitha nga personeli mësimor i përgatitur në mënyrë përkatëse.

A close-up photograph of a person's hands writing in a notebook. The right hand holds a black pen, and the left hand rests on the page. The notebook is open on a wooden desk. The background is blurred, showing bright, circular light sources, possibly from a window or ceiling lights. A dark red banner is overlaid at the bottom of the image, containing white text.

**FUNKSIONET DHE PARIMET E ARSIMIT
TË MESËM PËR TË RRRITURIT**

Funksioni kryesor i arsimit të mesëm për të rriturit është të mbështesë zhvillimin personal dhe profesional të qytetarëve dhe zhvillimin e ekonomisë. Në të njëjtën kohë, masat e arsimit të mesëm për të rriturit nuk duhet të shërbejnë vetëm për plotësimin e kërkesave të tregut të punës, por për të mundësuar emancipimin dhe përfshirjen sociale të qytetarëve.

Arsimi i mesëm për të rritur duhet t'i përgatisë të rriturit për t'u përballur me ndryshimet e vazhdueshme në shoqëri dhe teknologji dhe sfidat që ato sjellin. Duhet të ndihmojë të rriturit të përballen me ndryshimet në ekonomi, ku shumë vende pune po mbyllen, shumë prej tyre po zhduken, por në të njëjtën kohë po hapen shumë të reja që nuk ekzistojnë më parë. Të rriturit duhet të jenë të gatshëm të përballen në mënyrë konstruktive me ndryshimet që mund të jenë një shans për një të ardhme të begatë për ta. Arsimi i mesëm për të rritur duhet të inkurajojë qytetarët që të përmirësojnë kualifikimet e tyre dhe të kenë një qëndrim proaktiv dhe sipërmarrës për të zbatuar aftësitë e tyre në kontekste të ndryshme profesionale dhe private.

Parimet bazë mbi të cilat është ndërtuar koncepti i arsimit të mesëm për të rritur rrjedhin nga traditat humaniste dhe iluministe. Këto janë: përfshirja thelbësore e të gjithë të rriturve në mësimin cilësor gjatë gjithë jetës, ndjeshmëria ndaj nevojave të të rriturve nga grupet e rrezikuara, barazia gjinore, fleksibiliteti, barazia, rëndësia dhe zbatueshmëria e të mësuarit.

Arsimi i mesëm gjithëpërfshirës, i barabartë gjinor dhe i drejtë për të rriturit do të lejojë që dallimet gjeografike, gjuhësore, etnike, gjinore apo të moshës të mos jenë pengesë për qasjen e qytetarëve në masat ekzistuese. Arsimi i mesëm përkatës për të rriturit do të përfshijë të mësuarit eksperimental bazuar në kompetencat kryesore.

Është jashtëzakonisht e rëndësishme që arsimi i mesëm për të rriturit të jetë i suksesshëm, është zhvillimi i besimit tek qytetarët. Pa besim se diçka do të mësohet në procesin arsimor, se ia vlen të investohet kohë në arsim dhe se me një nivel të caktuar arsimor personi do të ketë vërtet një kompetencë të caktuar – sistemi arsimor nuk do të jetë funksional.

Njohja e mësimit të mëparshëm, njohurive dhe aftësive në kontekstin e të mësuarit gjatë gjithë jetës

Një mekanizëm kyç në arsimin e mesëm për të rriturit është *validiteti i të mësuarit informal dhe informativ* (VMJI), si mekanizëm për njohjen e kompetencave dhe kualifikimeve që të rriturit kanë fituar më herët në jetë. VMJI pasqyron të gjitha parimet e arsimit të mesëm të të rriturve: ai duhet të jetë i qasshëm, i drejtë, i përshtatshëm, fleksibël, me përvojë dhe i orientuar drejt zgjidhjes së problemeve. Koncepti i të mësuarit gjatë gjithë jetës identifikohet në thelb me të mësuarit eksperimental të qytetarëve, pavarësisht nëse ata e kanë fituar atë në procesin e të mësuarit formal, informal apo informativ. Nga ky kuptim i mësimit gjatë gjithë jetës rrjedhin rekomandimet e Këshillit të BE-së nga viti 2012²⁰ për njohjen e të gjitha kompetencave dhe kualifikimeve të fituara nëpërmjet të mësuarit eksperimental, pra nëpërmjet të mësuarit informal dhe informativ. Me këto rekomandime, shteteve anëtare dhe aspirantëve për në BE u rekomandohet që deri në vitin 2018 të zbatojnë masa kombëtare për krijimin e sistemit VMJI, i cili ndër të tjera përfshin lidhjen me KMK-në, krijimin e një sistemi informacioni dhe udhëzues për VMJI-të, sigurimin e cilësisë, si dhe ofrimi i trajnimeve për praktikuesit e VMJI-së.

Kjo qasje është thelbësisht e ndryshme nga forma aktuale e arsimit të mesëm për të rriturit. Mekanizmi i VMJI-së bazohet në respektimin e të drejtës së individit për të njohur kompetencat që ai zotëron realisht. Njëkohësisht, është edhe në interes të shoqërisë, sepse në këtë mënyrë qytetarët do të mund të kualifikoheshin për t'iu bashkuar tregut të punës dhe për të kontribuar në rritjen e ekonomisë. Lidhja e VMJI me kualifikimet arsimore dhe profesionale në Kornizën Kombëtare të Kualifikimeve mundëson lëvizshmërinë horizontale dhe vertikale të të rriturve në nivel arsimor dhe profesional.

---

²⁰ Official Journal of the European Union, (December 2012) Council Recommendation on the validation of non-formal and informal learning, C 398/01, 2012, <http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:EN:PDF>

A close-up photograph of a hand in a light-colored, ribbed sweater writing on a dark chalkboard. The hand is holding a piece of white chalk and is in the process of writing the number '2' below a horizontal line. The chalkboard is filled with various mathematical and chemical notations written in white chalk. In the background, there are chemical formulas like H_2N and H , and mathematical expressions like $0 + \frac{4}{2}$ and $0 + \frac{7}{2}$. The lighting is soft, highlighting the texture of the chalk and the hand.

**STANDARDET ARSIMORE:
KOMPETENCA KRYESORE
DHE REZULTATET NGA MËSIMI**

Zbatimi i konceptit të rezultateve të pritura nga mësimi është i ngulitur fort në politikat dhe praktikat evropiane të arsimit dhe trajnimit. Neglijenca e kësaj qasjeje zakonisht çon në rezultate më të ulëta arsimore. Rezultatet e të nxëniet pritet të rrjedhin nga standardet kombëtare për arritjet në arsim - të ndërtuara mbi kompetencat kyçe dhe të ndërlidhura me standardet e kualifikimeve nga KMK-ja. Në këtë kuptim, rezultatet e të nxëniet kanë rolin e elementeve përmirësuese të programit arsimor. Në të njëjtën kohë, ato shërbejnë si një mjet për mësuesit në zbatimin e programit dhe si një udhërrëfyes transparent për kandidatët se çfarë njohurish, aftësish dhe qëndrimesh pritet të arrijnë dhe të demonstrojnë për të marrë një kualifikim të duhur arsimor nga KMK.

Sipas Rekomandimeve të Parlamentit Evropian dhe Këshillit të Evropës, kompetencat kryesore si bazë për programet arsimore bëhen bazë për zhvillimin e arsimit cilësor që do të mundësojë përfshirjen përkatëse arsimore dhe sociale të të gjithë qytetarëve. Në kontekstin e arsimit të mesëm për të rriturit, kompetencat kryesore përcaktohen si më poshtë:

1. Kompetenca e komunikimit të gjuhës amtare (të parë): aftësia e të rriturve për të shprehur në mënyrë korrekte dhe shembullore shprehjen dhe interpretimin me gojë dhe me shkrim të koncepteve, mendimeve, ndjenjave, qëndrimeve dhe fakteve, duke përdorur materiale verbale në formë të shtypur ose digjitale në jetën e përditshme dhe në kontekste profesionale si ndërveprim gjuhësor në situata të ndryshme sociale në punë, në procesin arsimor apo në jetën private.
2. Kompetenca për komunikim në gjuhët e huaja: aftësia bazë e të rriturve për të komunikuar në një gjuhë(t) tjetër dhe aftësi për të kuptuar ndërkulturoren; duke përdorur materiale bazë verbale në gjuhë të tjera në formë të shtypur ose digjitale në jetën e përditshme dhe në kontekste profesionale.
3. Kompetenca dhe kompetencat matematikore në shkencat natyrore dhe teknologjinë: aftësia e të rriturve për të zhvilluar dhe zbatuar arsyetimin matematikor për të zgjidhur problemet e jetës së përditshme. Kompetenca në shkencat natyrore dhe teknologjinë i referohet aftësisë për të zbatuar njohuritë e bazuara në fakte shkencore dhe zbatimin e përparimeve teknologjike në shpjegimin e ngjarjeve dhe fenomeneve në natyrë, si dhe në kontekstet e përditshme private dhe të punës.
4. Kompetenca digjitale: aftësia e të rriturve për përdorim të sigurt, aktiv dhe kritik të teknologjisë së informacionit dhe mjeteve digjitale në kontekstin e përditshëm privat dhe të punës, dhe aftësi themelore për të asimiluar ndryshimet e shpejta teknologjike digjitale për aplikim më efektiv të teknologjive digjitale.
5. Kompetenca për të mësuar për zhvillim personal: aftësia e të rriturve për të përdorur forma të ndryshme të të mësuarit për zhvillimin personal dhe social; aftësia për të organizuar dhe këmbëngulur në mësimin e dikujt, si dhe menaxhim efikas i kohës dhe informacionit si në mësimin e pavarur ashtu edhe të mësuarit në grup. Ai i referohet aftësisë së të rriturve për të gjetur dhe përdorur informacionin e nevojshëm për të zgjidhur problemet dhe detyrat në kontekstet e përditshme private dhe të punës.

6. Kompetenca sociale dhe qytetare: aftësia e të rriturve për të marrë pjesë aktive, efikase dhe konstruktive në proceset sociale dhe profesionale në një shoqëri multikulturore. Nënkupton aftësinë e të rriturve për të identifikuar dhe dalluar koncepte të rëndësishme sociale, ekonomike dhe politike, si dhe për të zotëruar aftësi personale, ndër-njerëzore dhe ndërkulturore për qytetari aktive dhe demokratike.
7. Iniciativa dhe sipërmarrja: i referohet zhvillimit të një qëndrimi dhe iniciative pozitive tek të rriturit për të zhvilluar ide për realizimin e kapaciteteve të tyre në një kontekst profesional-biznes, aftësi dhe një qëndrim proaktiv për të ndërmarrë veprime për të realizuar idetë e tyre, aftësi për të planifikuar qëllimet e tyre dhe ndjekja e planeve për realizimin e tyre dhe gatishmëria për të rrezikuar në mënyrë racionale për realizimin e koncepteve të biznesit.
8. Kompetenca për shprehjen kulturore dhe artistike: nënkupton një ndërgjegjësim për kulturën e dikujt dhe për trashëgiminë kulturore lokale, kombëtare dhe evropiane dhe aftësinë e të rriturve për të shprehur në mënyrë krijuese idetë, përvojat dhe emocionet e tyre përmes mediave të ndryshme, duke përfshirë artin skenik, muzikën, letërsinë dhe artet pamore.

Të nxënit e bazuar në kompetencat kyçe, përveç zhvillimit të komponentit të përvetësimit të njohurive, zhvillon edhe dy komponentët e tjerë të aktiviteteve mendore: meta-komponentët e zgjidhjes së problemeve dhe të vendimmarrjes, si dhe komponentët performues. Në këtë mënyrë krijohen kushtet për të zhvilluar të tria aftësitë kognitive/njohëse: analitike, krijuese dhe praktike.

Një qasje e bazuar në rezultatet e të mësuarit dhe kompetencat kryesore u lejon të rriturve të zhvillojnë aftësinë që po shfaqet si prioritet në një botë me ndryshime të shpejta teknologjike, që është aftësia e përshtatjes ndaj ndryshimit. Ndryshimet e vazhdueshme dhe të shpejta në botën teknologjike reflektohen veçanërisht fuqishëm në formën dhe përmbajtjen e kompetencave profesionale në të gjithë sektorët. Standardet e kualifikimeve dhe rezultatet e pritura nga të mësuarit nga plani mësimor dhe programeve duhet domosdoshmërisht të jenë fleksibël dhe të kenë kapacitetin për të asimiluar shpejt rritjet dhe ndryshimet. Në të njëjtën kohë, ata duhet të jenë të ndjeshëm dhe të kenë tregues të përshtatshëm me të cilët do të jetë e mundur të njihen tek të rriturit kompetencat moderne teknologjike që ata kanë fituar përmes mjeteve informale ose informative.

A close-up photograph of a student's hands using a white stylus on a tablet. The student is wearing a dark blue shirt. In the background, another student in a light grey shirt is visible, also working on a tablet. The setting appears to be a classroom or library, with bookshelves filled with books visible in the blurred background. A semi-transparent red banner is overlaid at the bottom of the image, containing white text.

**PLANET MËSIMORE DHE PROGRAMET
PËR ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITUR**

Plani mësimor dhe programet e arsimit të mesëm për të rritur bazohen në kompetencat kyçe të përkthyer në standarde kombëtare dhe në rezultatet e pritura nga mësimi që rrjedhin prej tyre. Kompetencat kyçe janë ndërkurrikulare të përfshira në planet mësimore dhe programe. Në varësi të aspekteve të cilave u referohen, disa kompetenca kyçe do të përfshihen në planet mësimore të shumta (lëndët), dhe në të njëjtën kohë, disa lëndë mund të përmbajnë rezultate të të mësuarit për të njëjtën kompetencë kyçe. Planet mësimore dhe programet duhet të pasqyrojnë ndërlidhjen e fenomeneve të studiuara në lëndët individuale. Prandaj, përmbajtjet mësimore nga lëndë të ndryshme por të afërta duhet të ndërlidhen përmes integritit të temave që kanë të bëjnë me dukuri të njëjta ose të ngjashme. Një qasje e tillë korrespondon me të mësuarit eksperimental të rriturve, domethënë me përvojën e tyre jetësore dhe u lejon atyre të perceptojnë përmbajtjet mësimore në mënyrë të integruar, të cilat u referohen koncepteve komplekse për të cilat ata tashmë kanë njëfarë përvojë. Në tabelën 1, për secilin program lëndor të arsimit të mesëm të rregullt, tregohet se cilat kompetenca kyçe mund të mbulohen nga programet AMRr.

Tabela 1: Korrelacioni i programeve lëndore me kompetencat kryesore

Lëndët në arsimin e mesëm të rregullt	Kompetencat kryesore të mbuluara në programin lëndor AMRr
Gjuhë dhe letërsi maqedonase/shqipe/turke	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikimi në gjuhën amtare • Kompetenca sociale dhe qytetare • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Kompetenca digjitale
Gjuhë e huaj	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikimi në një gjuhë të huaj • Kompetenca sociale dhe qytetare • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Kompetenca digjitale
Matematikë	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca matematikore dhe kompetenca bazë për shkencë dhe teknologji • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca digjitale
Fizikë	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca matematikore dhe kompetenca bazë për shkencë dhe teknologji • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca digjitale
Biologji	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca matematikore dhe kompetenca për shkencë dhe teknologji • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca digjitale
Kimi	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca matematikore dhe kompetenca për shkencë dhe teknologji • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Kompetenca digjitale
Lëndët profesionale / teknike	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca matematikore dhe kompetenca për shkencë dhe teknologji • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca digjitale • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal

Gjeografi	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca matematikore dhe kompetenca për shkencë dhe teknologji • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Kompetenca sociale dhe qytetare • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca digjitale
Histori	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca sociale dhe qytetare • Kompetenca për shprehjen kulturore dhe artistike • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Kompetenca digjitale
Informatikë / gjuhë programimi	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca digjitale • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca sociale dhe qytetare
Filozofi / Etikë / Logjikë	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca sociale dhe qytetare • Kompetenca për shprehjen kulturore dhe artistike
Sociologji / Edukatë Qytetare	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca sociale dhe qytetare • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca për shprehjen kulturore dhe artistike
Pedagogji	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca sociale dhe qytetare • Kompetenca për shprehjen kulturore dhe artistike
Psikologji	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca sociale dhe qytetare • Kompetenca për shprehjen kulturore dhe artistike
Drejtësi	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca sociale dhe qytetare • Iniciativa dhe sipërmarrja
Ekonomi / Biznes dhe Sipërmarrje / Menaxhim	<ul style="list-style-type: none"> • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca sociale dhe qytetare • Kompetenca digjitale
Arti pamor/ muzikor / dramatik	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetenca për shprehjen kulturore dhe artistike • Kompetenca sociale dhe qytetare • Kompetenca e të mësuarit për zhvillimin personal • Iniciativa dhe sipërmarrja • Kompetenca digjitale

Standardet kombëtare për AMRr janë ekuivalente me standardet kombëtare për arsimin e mesëm të rregullt formal. Prandaj, parashihet që të zhvillohen planet dhe programet dhe programe të ndryshme për arsimin e mesëm dhe profesional për të rritur, të cilat zhvillohen në përputhje me planet dhe programet për arsimin e mesëm të rregullt.

Duke qenë se rezultatet e synuara të të mësuarit që priten të arrihen nga planet mësimore dhe programet për shkollën e mesme dhe arsimin profesional të të rriturve janë të barasvlershme me standardet e arsimit të mesëm të rregullt dhe trajnimit, pas përfundimit të programeve të rriturit fitojnë një kualifikim arsimor në nivelin 2, 3 ose 4 të KMK-së dhe të fitojnë një dokument publik ose diplomë për nivelin përkatës:

- aftësim profesional në nivelin 2 të KMK-së duke plotësuar programin ekuivalent me programin e aftësimit profesional 2-vjeçar;
- Diplomë e arsimit profesional me përfundimin e një programi të barasvlershëm me Programin 3-vjeçar të arsimit profesional; dhe
- Diploma tekniku të nivelit 4 të KMK-së duke përfunduar një program të barabartë me programin e arsimit teknik 4-vjeçar.

Ekzistojnë dallime thelbësore në qasjen dhe proceset me të cilat adoleshentët dhe të rriturit fitojnë rezultatet e të mësuarit të parashikuara nga planet mësimore. Pozitat jetësore dhe përvojat jetësore të të rriturve që i kanë fituar në një sërë kompetencash e bëjnë të pazbatueshëm formularin me fond fiks të mësimave për zbatimin e planeve mësimore – si në arsimin e mesëm të rregullt. Respektimi i një fondi fiks të orëve mësimore në javë ose në vit është i papërshtatshëm për arsimin e të rriturve në të cilin rezultatet e synuara të të mësuarit fitohen dhe konfirmohen duke zbatuar masat e VMJI. Dinamika e procesit arsimor dhe fondi i nevojshëm i orëve mësimore kushtëzohen nga niveli i kompetencave të fituara më parë të secilit kandidat të rritur individual. Ky nivel përcaktohet nga vlerësimi gjatë vlerësimit. Bazuar në këtë vlerësim, hartohet një plan pune i individualizuar për kandidatët e rritur - i cili përfshin një grup mësimesh fleksibile dhe të personalizuar, të nevojshme për të mësuar kandidatin mbi nivelin e përcaktuar nga vlerësimi. Kjo do të thotë se të rritur të ndryshëm, në varësi të aftësive dhe kushteve të tyre të jetesës, do të fitojnë rezultatet e pritura të të nxënës dhe kompetencat e nevojshme me shpejtësi dhe dinamika të ndryshme.

Planet e mësimit *për profesionet që bëjnë pjesë në profesionet e rregulluara* - si dhe mënyra e zbatimit të tyre - hartohen dhe miratohen me përfshirjen e përfaqësuesve të organizatave profesionale në sferën e profesionit të caktuar, përkatësisht odave profesionale/profesionale ose shoqatave të odave. Ai vlen edhe për organizimin e fazave të VMJI-së dhe formimin e komisioneve të vlerësimit dhe certifikimit brenda VMJI-së, si dhe për të gjitha llojet e provimeve.

Në kuadër të arsimit profesional, secila nga planet mësimore për arsimin 2-vjeçar, 3-vjeçar dhe 4-vjeçar përbëhet nga dy grupime, pra dy grupe të planeve mësimore (lëndëve): 1. lëndët e përgjithshme-arsimore dhe 2. lëndët profesionale, duke përfshirë me një pjesë për trajnim praktik. Për secilin profesion zhvillohen planet mësimore për të rriturit për grupin e lëndëve të arsimit

të përgjithshëm, me rezultate të të mësuarit të barasvlershme me planet mësimore të arsimit profesional për këtë profesion. Ai grup lëndësh të arsimit të përgjithshëm do të përdorej në të gjitha institucionet ku do të zbatohet AMRr, për të gjitha kualifikimet dhe profesionet brenda profesionit. Nëse planet mësimore mbivendosen, disa lëndë të arsimit të përgjithshëm mund të përdoren në disa profesione.

Kurrikulat nga grupi profesional brenda një profesioni të caktuar zhvillohen në përputhje me standardet e kualifikimeve nga KMK për profesionin dhe sipas nivelit të kualifikimit arsimor.

Në një fazë të mëtejshme të funksionalizimit duhet të zhvillohet Koncepti për arsimin e mesëm të të rriturve Programe mësimore pune për AMRr, me rezultate mësimore të barasvlershme me standardet kombëtare. Këto programe duhet të përmbajnë rezultate të detajuara mësimore, të cilat do t'u mundësojnë atyre t'u shërbejnë qytetarëve të rritur si udhërrëfyes në procesin e përvetësimit dhe vlerësimit të kompetencave, por edhe për stafin e përfshirë në AMRr, dhe mbi të gjitha nëpër fazat e VMJI- si një platformë e përbashkët si për arsimtarët ashtu edhe për kandidatët. Në atë mënyrë, programet në mënyrë transparente do t'u tregojnë të rriturve se çfarë kompetencash priten prej tyre, përkatësisht çfarë njohurish, shkathtësish dhe qëndrimesh pritet të kenë dhe të demonstrojnë për të fituar një kualifikim të duhur arsimor. Këto programe duhet të jenë lehtësisht të kuptueshme për kandidatët e rritur, në mënyrë që ata të mund t'i përdorin ato si udhërrëfyes didaktikë për të bërë një vlerësim fillestar personal të kompetencave që ata ndoshta kanë tashmë dhe çfarë njohurish, aftësish dhe qëndrimesh do t'u duhet të fitojnë për të fituar një kualifikim specifik arsimor për të cilin ata janë të interesuar. Të konceptuara në këtë mënyrë, programet do të kenë gjithashtu një efekt të fortë motivues për kandidatët e rritur potencialë për AMRr, sepse ata do të jenë në gjendje të perceptojnë më lehtë qëllimin përfundimtar të procesit dhe hapat gjatë rrugës.

Programet mësimore për arsim profesional për të rriturit duhet të jenë modulare, në përputhje me standardet e kualifikimit të KMK-së. Modulariteti i programeve të kandidatëve do t'u mundësojë atyre lëvizshmëri horizontale përmes kualifikimeve të ndryshme që kanë module të njëjta ose të lidhura/të ngjashme brenda standardit, dhe në të njëjtën kohë do të lehtësojë lëvizshmërinë vertikale përmes niveleve të kualifikimeve falë moduleve tashmë të miratuara.

Në kuadër të zhvillimit të kompetencës digjitale, programet mësimore duhet të zhvillohen dhe të qasshme për kandidatët e rritur në formë digjitale.

**MËSIMDHËNIA NË ARSIMIN
E MESËM PËR TË RRRITURIT**

T'u mësosh të rriturve njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet e nevojshme për të fituar një kualifikim specifik është një aspekt kyç i arsimit të mesëm për të rriturit. Mësimdhënia mund t'i motivojë fuqishëm të rriturit, por mospërshtatja mund t'i demotivojë edhe më fort ata për të marrë pjesë në proces. Kjo duhet të lidhet me të mësuarit eksperimental të fituar në fusha të ndryshme të jetës dhe të stimulojë të njëjtën gjë. Mësimdhënia duhet të pasqyrojë parimet e arsimit të mesëm të të rriturve, në drejtim të inkurajimit të të nxëniet për zhvillim personal dhe të të mësuarit gjatë gjithë jetës bazuar në përvojën e mëparshme të kandidatëve, ndërkohë që është projektuar për t'i sfiduar ata në nivele më të larta dhe realisht të arritshme të kompetencave; për të inkurajuar të mësuarit përmes kërkimit brenda lëndës që studiohet, si dhe një qasje aktive për të kërkuar informacione dhe burime të nevojshme për kryerjen e detyrave.

Në mësimdhënie, mësuesit e lëndëve të arsimit të përgjithshëm dhe të lëndëve profesionale duhet të bashkëpunojnë dhe të hartojnë së bashku strukturën dhe hapat e programit mësimor individual – me qëllimin përfundimtar që kandidati të arrijë rezultatet e pritura të të mësuarit në mënyrë racionale. Kjo mund të realizohet në mënyrë që arsimtarët e lëndëve të arsimit profesional dhe të përgjithshëm të përcaktojnë bashkërisht hapat dhe rezultatet e të mësuarit. Për shembull: në mësimdhënien e një lënde profesionale të prezantohen elementet e veprimeve matematikore, punë dhe përpunim i të dhënave, paraqitjet tabelare dhe grafike, aplikimi i njohurive dhe aftësive të duhura nga shkencat natyrore ose shoqërore, aplikimi i aftësive nga sfera e gjuhës, e kulturës, etj. Mësimdhënia dhe aftësimi për kompetenca profesionale duhet të bazohen në përvojën e punës dhe parimet e edukimit të dyfishtë, në bashkëpunim me kompanitë përkatëse.

Mësimdhënia duhet të mbështetet dhe të inkurajojë përdorimin e mjeteve digjitale dhe teknologjinë e informacionit. Programet duhet t'u ofrojnë të rriturve një komunikim interaktiv online me përmbajtjet, që do t'i lejojnë ata të angazhohen në një kohë që u përshtatet dhe të përshtatin mësimin me kohën e tyre të lirë, ose programet t'i praktikojnë gjatë orarit të punës dhe aktiviteteve profesionale. Në këtë mënyrë, programet do të ishin të disponueshme për inspektim nga të gjithë kandidatët potencialë, duke arritur në këtë mënyrë një efikasitet dhe fleksibilitet më të madh në mësimdhënie, në kushtet kur sigurimi i stafit mësimor për të rriturit mund të jetë një nga problemet më të mëdha për sa i përket burimeve dhe logjistikës. Kjo do të mundësojë kursime të konsiderueshme për sa i përket punësimit të stafit mësimdhënës. Në çdo rast, mësimdhënia ballë për ballë me prezencë fizike mbetet një nga faktorët pozitivë më me ndikim në këtë proces, por që vjen deri te kuantiti i nevojshëm. Në kontekstin e lidhjes së përmbajtjeve të lëndëve të ndryshme dhe në frymën e të mësuarit nga përvoja, stafi i përfshirë nga një grup i caktuar lëndësh mund të bëjë një vlerësim se si të organizohen periudhat e mësimdhënies së kandidatëve të rritur për të siguruar integritetin e përmbajtjeve të lëndëve të afërta. Mësimi i lëndëve nga i njëjti grup shkencor apo artistik mund të organizohet në blloqe të lidhura, të cilat do të pasoheshin nga një qasje ndërdisiplinore në vlerësimin apo vlerësimin e kompetencave të kandidatëve.

Name _____ Date _____
Class _____ Quiz _____

1	○	○	○	○	○	11	○	○	○	○	○	31	○	○	○	○	○
2	○	○	○	○	○	12	○	○	○	○	○	32	○	○	○	○	○
3	○	○	○	○	○	13	○	○	○	○	○	33	○	○	○	○	○
4	○	○	○	○	○	14	○	○	○	○	○	34	○	○	○	○	○
5	○	○	○	○	○	15	○	○	○	○	○	35	○	○	○	○	○
6	○	○	○	○	○	16	○	○	○	○	○	36	○	○	○	○	○
7	○	○	○	○	○	17	○	○	○	○	○	37	○	○	○	○	○
8	○	○	○	○	○	18	○	○	○	○	○	38	○	○	○	○	○
9	○	○	○	○	○	19	○	○	○	○	○	39	○	○	○	○	○
0	○	○	○	○	○	20	○	○	○	○	○	40	○	○	○	○	○
1	○	○	○	○	○	21	○	○	○	○	○	41	○	○	○	○	○
2	○	○	○	○	○	22	○	○	○	○	○	42	○	○	○	○	○
3	○	○	○	○	○	23	○	○	○	○	○	43	○	○	○	○	○
4	○	○	○	○	○	24	○	○	○	○	○	44	○	○	○	○	○
5	○	○	○	○	○	25	○	○	○	○	○	45	○	○	○	○	○
6	○	○	○	○	○	26	○	○	○	○	○	46	○	○	○	○	○
7	○	○	○	○	○	27	○	○	○	○	○	47	○	○	○	○	○
8	○	○	○	○	○	28	○	○	○	○	○	48	○	○	○	○	○
9	○	○	○	○	○	29	○	○	○	○	○	49	○	○	○	○	○
10	○	○	○	○	○	30	○	○	○	○	○	50	○	○	○	○	○

**VLERËSIMI PËR ARSIMIN
E MESËM PËR TË RRRITURIT**

Koncepti i arsimit të mesëm për të rriturit parashikon zbatimin e një qasjeje të orientuar drejt zhvillimit ndaj të mësuarit dhe vlerësimit, në të cilën vlerësimi mbështet të mësuarit dhe të mësuarit mbështet vlerësimin. Vlerësimi i kompetencave të kandidatëve nëpërmjet vërtetimit ose provimit duhet të jetë një mekanizëm që do t'u shërbejë kandidatëve të rritur si një tregues i arritjeve të tyre aktuale dhe një udhëzues në miratimin e rezultateve të mëvonshme të të mësuarit.

Vlerësimi nuk duhet të fokusohet vetëm në njohuri, pa përfshirë aftësitë dhe qëndrimet (vlerat). Arsimi për të rritur bazohet në kompetencat kyçe dhe vlerësimi i referohet domosdoshmërisht atyre tërësisht. Kompetencat (ri)vlerësohen në kontekstin e të mësuarit eksperimental apo të përjetshëm të kandidatëve, pavarësisht nëse ata i kanë arritur rezultatet e pritura të të mësuarit në mënyrë formale apo jo. Sjellja profesionale (ri)vlerësohet në një kontekst real, me një (ri)vlerësim të njëkohshëm të njohurive dhe aftësive që janë baza e atij veprimi profesional. Në këtë mënyrë, bëhet një vlerësim valid dhe përkatës i gatishmërisë së kandidatëve për përfshirje kompetente në proceset sociale dhe shkëmbimin e punës dhe gatishmëria për t'u përballur me ndryshimet në një shoqëri të teknologjisë së lartë.

Dinamika e (ri)vlerësimit të kompetencave të të rriturve është përshtatur me dinamikën e përparimit të tyre në përvetësimin e rezultateve të të mësuarit. Vlerësimi mund të organizohet në blloqe lëndësh të përgjithshme-arsimore dhe profesionale, ose lëndë nga fusha shkencore të njëjta ose të afërta.

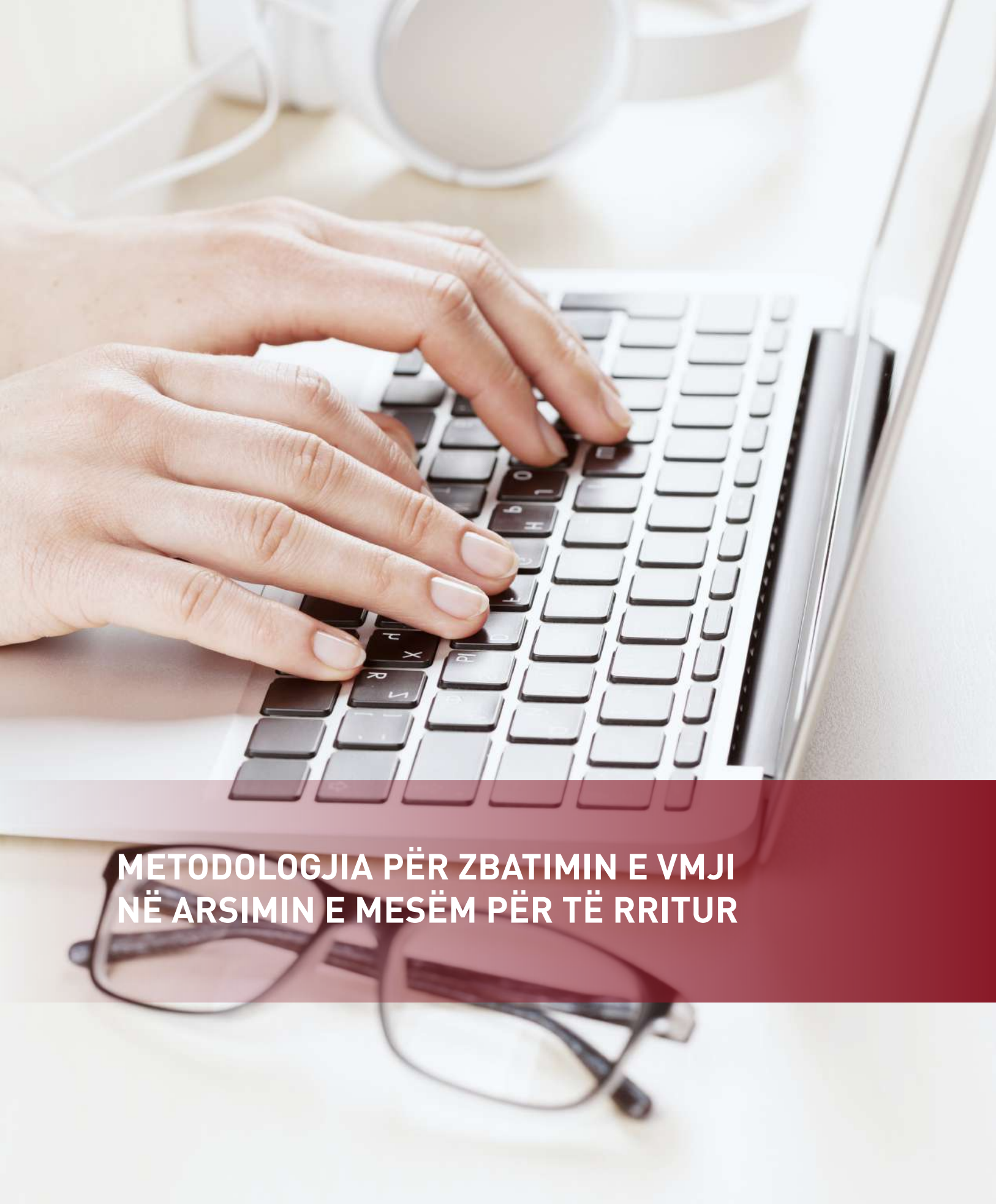
Vlerësimi si proces në përgjithësi përfshin metoda formuese dhe përmbledhëse. Është e zakonshme në arsimin e të rriturve që të neglizhohet vlerësimi formues. Nëse vlerësimi i të rriturve bazohet kryesisht në metoda përmbledhëse, ai mbart një rrezik të veçantë sepse të rriturit që kanë qenë jashtë procesit arsimor për një kohë të gjatë kanë humbur zakonet shkollore dhe për shkak të rëndësisë së të gjithë procesit, vlerësimi përmbledhës mund të jetë jashtëzakonisht stresues. Për më tepër, përdorimi vetëm i vlerësimit përmbledhës redukon „vlerësimin ekologjik“ dhe kontekstualizimin e procesit të përgjithshëm të të mësuarit dhe vlerësimit. Një qasje e tillë rrit rrezikun që kandidatët të demotivohen dhe të braktisin procesin e të mësuarit gjatë gjithë jetës.

Roli i vlerësimit formues mund të zëvendësohet pjesërisht nga një metodë e përcaktuar e krijimit të një portofoli të përgatitur nga kandidati i rritur, në të cilin ai dokumenton rezultatet e të mësuarit të arritura në mënyrë joformale dhe informative. Portofoli mund të jetë pjesë përbërëse e vlerësimit gjatë VMJI nga vlerësuesi (mësuesi). Si bazë për përgatitje të portofolit për vlerësim formativ mund të shërbejnë edhe “Kurrikula e punës” e përgatitur në një fazë të ardhshme të funksionalizimit të Konceptit të arsimit të mesëm për të rriturit, e cila do të përmbajë rezultate të detajuara të të mësuarit dhe shembuj të kritereve të vlerësimit. Ato do t'i lejojnë kandidatët të kenë një pasqyrë të asaj që pritet të demonstrojnë në proces dhe do t'i ndihmojnë të mendojnë se në cilën mënyrë do të mund t'i demonstrojnë kompetencat e tyre. Nëse nuk mund të vërtetohet autenciteti dhe autorësia e portofolit, nuk do të merret parasysh në vlerësimin e kandidatit. Por edhe në një rast të tillë, kjo procedurë ka vlerë në atë që do të përfshijë kandidatët në temat dhe konceptet e programit, rezultatet e pritura të të mësuarit do të bëhen të njohura, më të afërta

---

dhe të arritshme, dhe ndoshta do të rriste motivimin e tyre për t'i përvetësuar qëllimet e synuara të rezultateve të të mësuarit.

Nga ana tjetër, respektimi i „kurrikulës së punës“ do t'u lejojë të gjithë palëve të interesuara në proces të kenë të njëjtën ide dhe të qartë se çfarë duhet të mësohet dhe vlerësohet, pra çfarë duhet të mësojë dhe vlerësojë stafi dhe çfarë duhet të demonstrojnë kandidatët në vlerësim. Në këtë mënyrë, sigurohet që procesi i (ri)vlerësimit të jetë objektiv, i besueshëm dhe konsistent, pavarësisht se ku zbatohet në shtet.

**METODOLOGJIA PËR ZBATIMIN E VMJI
NË ARSIMIN E MËSËM PËR TË RRITUR**

Arsimi i mesëm për të rritur është pjesë përbërëse e sistemit të vetëm të arsimit të mesëm formal. Por ai ndryshon në mënyrën e zbatimit nga arsimi i mesëm i rregullt. Ka disa arsye pse të rriturit nuk mund të përfshihen në arsimin e mesëm të rregullt së bashku me nxënësit aktualë të shkollave të mesme, më e dukshme është dallimi në moshë dhe përgjegjësitë specifike ditore të të rriturve. Për shkak të ndryshimit në moshë, të rriturit dhe adoleshentët nuk ndjekin mësimet së bashku, dhe nga ana tjetër, detyrimet e punës dhe familjare të të rriturve nënkuptojnë një organizim krejtësisht të ndryshëm të ditës, gjë që i pengon ata të vijojnë rregullisht mësimin. Përveç kësaj, të rriturit kanë një përvojë të pasur jetësore përmes së cilës kanë fituar shumë njohuri, aftësi dhe qëndrime që ofrohen nga programet e rregullta të arsimit të mesëm, për të cilat ata nuk kanë nevojë të ndjekin mësimet e rregullta. Për këto arsye, një sistem arsimor progresiv dhe gjithëpërfshirës u mundëson të rriturve njohjen e kompetencave dhe kualifikimeve që ata tashmë zotërojnë, si dhe mundësitë për të mësuarit gjatë gjithë jetës që ndërtohet mbi to. Një qasje e tillë vendos në plan të parë mekanizmin për vlefshmërinë e të mësuarit joformal dhe informativ (VMJlose validation). Në edicionin e vitit 2015 të Udhëzuesit Evropian për Vlefshmërinë e Mësimin Joformal dhe Informativ²¹, procesi VMJI përcaktohet si më poshtë:

“Vlerësimi ka të bëjë, mbi të gjitha, për të bërë të dukshëm mësimin e larmishëm dhe të pasur të individëve. Mësimi shpesh zhvillohet jashtë arsimit dhe trajnimit formal - në shtëpi, përmes aktiviteteve të punës ose përmes aktiviteteve të kohës së lirë - dhe shpesh anashkalohet ose shpërfillet. Së dyti, vlefshmëria i referohet vlerësimit të të mësuarit të individëve, pavarësisht nga konteksti në të cilin është zhvilluar mësimi. Kalimi i procesit të vlefshmërisë e ndihmon nxënësin të „shkëmbejë“ rezultatit e të mësuarit joformal dhe informativ për mundësitë e të mësuarit ose punësimit në të ardhmen. Prosesi duhet të gjenerojë besim, veçanërisht duke demonstruar se kushtet për besueshmërinë, vlefshmërinë dhe sigurimin e cilësisë janë përmbushur. Këta elementë të dukshmërisë dhe vlerës do të duhet gjithmonë të merren parasysh gjatë krijimit të përgatitjeve të vërtetimit, pavarësisht nga mënyrat dhe kombinimet e ndryshme.”

Aplikimi i VMJI do të thotë se standardet e përcaktuara në planin mësimor dhe programet mësimore për arsimin e mesëm për të rriturit realizohen përmes një procesi fleksibël të fazave të vazhdueshme, të njëpasnjëshme dhe të ndërlidhura të vlerësimit dhe mësimdhënies. Domethënë, fazat e vlerësimit të nivelit aktual të kompetencave të kandidatëve të fituara me mësimin e mëparshëm, të cilat pasohen me mësimdhënie shtesë dhe trajnime të individualizuara nga stafi përkatës për zhvillimin dhe plotësimin e mëtejshëm të kompetencave dhe kualifikimeve të caktuara.

VMJI është në thelb të Objektivit të katërt të OKB-së për Zhvillimin e Qëndrueshëm, i cili synon të sigurojë qasje të barabartë në arsimin gjithëpërfshirës dhe cilësor dhe të promovojë të mësuarit gjatë gjithë jetës për të gjithë. Nevoja dhe roli i VMJI rrjedhin në thelb nga qasja për krijimin e programeve arsimore bazuar në rezultatet e mësimin. Të gjitha rezultatet e të mësuarit, pra të gjitha kompetencat dhe kualifikimet që kanë fituar qytetarët, në parim duhet

---

²¹ European Guidelines for validating non-formal and informal learning, CEDEFOP reference series 104 Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015

të bëhen të dukshme dhe të vërtetohen (të njihen) siç duhet, pavarësisht se kur, ku dhe përmes cilës formë të të mësuarit janë fituar. Ky mekanizëm u lejon të rriturve një përparim fleksibil gjatë gjithë jetës.

Vlefshmëria e të mësuarit joformal dhe informativ dhe certifikimi i kualifikimeve do të bëhen edhe më të rëndësishme në kontekstin e punës së të ardhmes, kur njerëzit pritet të jenë në një situatë për të ndryshuar punë shumë më shpesh dhe duhet të fitojnë vazhdimisht aftësi të reja. Me aplikimin e validimit mund të zvogëlohet deficieti i personave të kualifikuar në operatorët ekonomikë, si dhe kostot e fitimit të kualifikimeve të qytetarëve me nivel të ulët të aftësive dhe kostot e rikualifikimit dhe aftësimit të punëtorëve. Kjo do të thotë se VMJI bëhet një nga mekanizmat qendrorë për sigurimin e përfshirjes arsimore dhe sociale dhe për krijimin e politikave për avancimin e tregut të punës. Më konkretisht, përfitimet për palët e interesuara në arsimin e mesëm të të rriturve janë si më poshtë:

Përfitimet nga VMJI për të rriturit e përfshirë në AMRr

- të rriturit nuk kanë nevojë të ndjekin mësimdhënien ose trajnimin për kompetencat që tashmë i posedojnë;
- të rriturit kursejnë kohë dhe të gjitha shpenzimet e arsimimit dhe trajnimit për kompetencat që tashmë i posedojnë;
- të rriturit marrin mundësinë për të vërtetuar njohuritë dhe aftësitë e tyre në një mënyrë më të shpejtë, më fleksibel dhe më të thjeshtë;
- të rriturit me VMJI marrin më shumë mundësi për rikualifikim dhe përmirësim të kompetencave dhe kualifikimeve të tyre;
- posedimi i një dokumenti publik për një kualifikim të caktuar arsimor i bën të rriturit më konkurrues në tregun e punës dhe u mundëson lëvizje horizontale dhe vertikale;
- rezultatet e VNIU kontribuojnë në vetëbesimin dhe zhvillimin personal dhe në njohjen e të rriturve në shoqëri.

Përfitimet e VNIU për shoqërinë dhe ekonominë

- sigurohet një përgjigje adekuate ndaj ndryshimeve të shpejta në tregun e punës dhe rritet pjesa e fuqisë punëtore të kualifikuar në tregun e punës, veçanërisht në fushën e kualifikimeve deficitare;
- punëdhënësit mund të përdorin më mirë kompetencat e punonjësve të tyre të cilat bëhen të dukshme;
- rritet motivimi dhe produktiviteti i punonjësve;
- përmirësohet produktiviteti i përgjithshëm ekonomik dhe konkurrimi;
- promovohen përfshirja dhe kohezioni social, si dhe qytetaria aktive.

Përfitimet e VMJI për sistemin arsimor

- kursehet koha e personelit mësimor dhe zvogëlohen të gjitha kostot për zbatimin e arsimit dhe trajnimit;
- po zgjerohen mundësitë për vazhdimin e të mësuarit gjatë gjithë jetës së qytetarëve - duke përfshirë arsimin e lartë;
- është e mundur që sistemi arsimor të kontribuojë dukshëm më shumë në ngritjen e nivelit arsimor të qytetarëve;
- mundësohet zhvillimi i zgjeruar i institucioneve të arsimit për të rriturit

Drejtimet dhe fazat metodologjike të VMJI

Procesi i VMJI-së është përcaktuar relativisht saktë në dokumentet përkatëse të BE-së për politikën arsimore. Ai përbëhet nga katër faza të përcaktuara në një rend të caktuar: 1 – Identifikimi, 2 – Dokumentimi, 3 – Vlerësimi, 4 – Certifikimi.

Në mënyrë që informacioni rreth mundësive të VMJI të arrijë një numër më të madh të kandidatëve potencialë të rritur, dhe në të njëjtën kohë që ata të informohen dhe përgatiten në mënyrë adekuate për procesin përpara aplikimit, parashikohet një fazë paraprake e informacionit fillestar të kandidatëve të mundshëm për arsimimin e mesëm për të rriturit. Staf i trajnuar dhe i deleguar siç duhet, tek kandidatët e mundshëm për VMJI:

- do t'u sigurojë atyre informacionin fillestar të nevojshëm në lidhje me mundësitë e procesit të vlefshmërisë,
- do t'i inkurajojë dhe nxisë ata të përfshihen në procesin e vlefshmërisë në funksion të përfundimit të arsimit të mesëm për të rriturit,
- do të ofrojë informacion për institucionet e akredituara për validim dhe arsimin e mesëm për të rriturit, si dhe procedurën e regjistrimit.

Informacioni fillestar kryhet nëpërmjet një rrjeti „pikash informacioni“ i cili mund të përbëhet nga zyrat vendore të të gjitha institucioneve relevante për arsimin dhe përfshirjen e të rriturve: shkollat e mesme/QRAPT, njësitë rajonale të vetëqeverisjes vendore, njësitë rajonale të MPPS dhe APRMV, punëdhënësit, odat ekonomike, organizatat sindikale, Universitetet e hapura qytetare, organizatat joqeveritare, klubet rinore, organizatat fetare.

Ri përfshirja procesin arsimor për të rriturit mund të jetë shumë stresuese, gjë që është një faktor rreziku për suksesin e masave të arsimit të mesëm për të rriturit. Prandaj, një periudhë e tillë përgatitore është shumë e rëndësishme për të rriturit, në të cilën duhet t'u jepet inkurajim

dhe mbështetje që në jetë kanë fituar njohuri dhe aftësi specifike që mund të konfirmohen dhe njihen përmes procesit të VMJI.

Pas informacionit fillestar, pavarësisht se si është marrë, kandidatët regjistrohen në arsimin e mesëm për të rritur sipas kushteve dhe procedurave të paracaktuara, pas së cilës vijon realizimi i fazave të VMJI:

Faza 1 – Identifikimi

Në këtë fazë identifikohen kompetencat e individit të fituara përmes të mësuarit joformal dhe formal. Një detyrë kyçe në fazën e identifikimit është të bëhen të dukshme njohuritë, aftësitë dhe kompetencat e kandidatit, në mënyrë që ato të mund të vlerësohen më tej. Faza e identifikimit fillon me një kontroll fillestar dhe rishikim të njohurive dhe aftësive të kandidatit krahasuar me rezultatet e përcaktuara të të mësuarit nga programet të arsimit të përgjithshëm dhe lëndëve profesionale, dhe në përputhje me një standard specifik kualifikimi.

Stafi i përfshirë në këtë fazë, përmes një procesi këshillimi dhe orientimi, kap kandidatët se cilat janë kriteret e vlerësimit, si vijon dokumentimi i dëshmimeve të zotërimit të kompetencave, cilat janë mundësitë për mësim të mëtejshëm dhe për të fituar nivele specifike kualifikimesh etj. Fazat e identifikimit dhe dokumentimit të dëshmimeve të kompetencave të fituara kanë zbatueshmëri më të madhe në edukimin profesional të të rriturve, për arsye se kushtet në të cilat mund të vërtetohen kompetencat profesionale janë më komplekse dhe kërkojnë më shumë kushte hapësinore dhe teknike. Si rezultat i identifikimit fillestar dhe synimit, priten rezultatet e mëposhtme:

- Kandidati duhet të jetë i vetëdijshëm për të gjitha kushtet që duhet të plotësohen për dhënien e kualifikimit;
- Kandidati duhet të ketë udhëzime të qarta për fazën e dokumentimit të provave të rezultateve të fituara nga mësimi;
- Për rezultatet e mësimit që nuk mbështeten nga provat e disponueshme dhe nuk mund të vlerësohen, kandidati duhet të këshillohet të angazhohet në arsimim dhe trajnim të mëtejshëm dhe të këshillohet për mundësitë në dispozicion.

Faza 2 – Dokumentimi

Kjo fazë e procesit të VMJI përfshin dokumentimin e dëshmimeve të arritjeve të individit në lidhje me rezultatet e përcaktuara të mësimit. Evidenca e rezultateve të fituara nga mësimi dokumentohet në *Portofol*. Është veçanërisht e rëndësishme në vlerësimin e kompetencave profesionale (rezultatet e të nxëniet nga programet lëndore profesionale), ku është e nevojshme të paraqiten dëshmitë e ekspertizës, përkatësisht të posedojnë njohuri, shkathtësi dhe qëndrime të nevojshme për një kualifikim të caktuar. Provat e dorëzuara nga kandidatët duhet të jenë të verifikueshme, në mënyrë që të vërtetohet autenciteti i tyre. Portofoli është pikënisja për fazën tjetër të vlefshmërisë – vlerësimin e rezultateve të mësimit të fituar, prandaj duhet të krijohet duke

---

pasur si pikë referimi rezultatet e mësimit të kualifikimit të synuar. Gjatë krijimit të portofolit, duhet pasur parasysh se verifikimi i provave (pasuar nga verifikimi i ekspertizës) duhet të ndihmojë komisionin të vlerësojë nëse kandidati demonstroi një nivel të kënaqshëm të arritjeve të parashikuara nga standardi i kualifikimit, dhe atëherë, nëse vendimi është pozitiv, të lëshohet një certifikatë përkatëse, pra një dokument publik.

Dokumentimi i provave në një portofol mund të jetë i dobishëm edhe për vlerësimin formues në vlerësimin e kompetencave nga lëndët e arsimit të përgjithshëm.

Faza 3 – Vlerësimi

Faza e vlerësimit organizohet dhe kryhet nga një institucion i akredituar për vërtetimin e kualifikimeve arsimore, që zakonisht është një shkollë e mesme. Vlerësimi i njohurive, aftësive dhe qëndrimeve të pjesëmarrësit bëhet nga *Komisioni për vlerësim*, i përbërë nga anëtarë-përfaqësues të institucioneve përkatëse për kualifikimin i cili vlerësohet dhe në përputhje me aktet nënligjore. Komisioni vlerëson se në çfarë niveli kandidatët kanë fituar rezultatet e të mësuarit të parapara për një kualifikim të caktuar arsimor.

Kur vlerësohen kompetencat profesionale, pra rezultatet e të mësuarit nga programet lëndore profesionale, vlerësimi i portofolit është më i rëndësishëm. Gjegjësisht, vlerësohet nëse dhe në çfarë niveli provat konfirmojnë kompetencat e kandidatit. Në të njëjtën kohë, komisioni vlerëson vërtetësinë e portofolit dhe, nëse është e nevojshme, kryen një kontroll të kompetencave profesionale. Në fazën e vlerësimit, komisioni përdor metodat klasike të vlerësimit dhe testet. Vërtetimi i rezultateve të të nxëniet nga lëndët e arsimit të përgjithshëm bazohet kryesisht në metoda të tilla.

Vlerësimi duhet të rezultojë në një rezultat të qartë dhe informacion për kandidatët - në çfarë niveli janë kompetencat e tyre në lidhje me rezultatet e pritura të të mësuarit për një kualifikim të caktuar arsimor. Nëse vlerësimi vërteton se kandidati i posedon të gjitha kompetencat për një kualifikim të caktuar, mund t'i drejtohet certifikimit, përkatësisht lëshimit të dokumentit publik për kualifikim arsimor në nivelin përkatës nga KMK. Nëse vlerësimi tregon se nuk janë arritur të gjitha rezultatet e të mësuarit për kualifikimin e synuar, vlerësimi në fakt do të ofrojë informacion të vlefshëm se në çfarë niveli kandidati zotëron kompetencat, d.m.th. cilat rezultate të të mësuarit i ka fituar dhe cilat të tjera duhet t'i arrijë në mënyrë plotësuese në mënyrë që të fitojë një kualifikim të përshtatshëm. Domethënë, nga cili nivel i rezultateve të mësimit kandidati duhet të vazhdojë të mësojë për të arritur rezultatet e synuara të të mësuarit. Staf i institucionit arsimor propozon një plan pune të individualizuar që kandidati të përparojë drejt arritjes së rezultateve të të mësuarit. Kandidati mund të kalojë disa faza të alternuara të vlerësimit të ndjekura nga mësimdhënia dhe trajnimi deri në fitimin e një kualifikimi specifik.

Faza 4 - Certifikimi

Faza e fundit në procesin e VMJI është certifikimi i kompetencave të konfirmuara në lidhje me

kualifikimet arsimore të përfshira në Kornizën Kombëtare të Kualifikimeve. Pas vlerësimit pozitiv, kandidati i lëshohet dokumenti publik për kualifikim arsimor. Dokumenti publik është identik me atë të marrë në arsimin e mesëm të rregullt. Dokumenti është një konfirmim zyrtar se kandidati ka arritur një standard të caktuar përmes një procesi zyrtar dhe konfirmon kualifikimin. Faza e vlerësimit organizohet dhe kryhet nga një institucion i akredituar për vërtetimin e kualifikimeve arsimore, që zakonisht është një shkollë e mesme.

Në funksionalizimin e mëtutjeshëm të Konceptit për arsimin e mesëm për të rriturit, është e nevojshme të krijohen rregullore që do të rregullojnë zbatimin e VMJI-së, si dhe një metodologji të detajuar për VMJI për arsimin e mesëm dhe të mesëm profesional.

**BURIMET INSTITUCIONALE DHE
NJERËZORE PËR REALIZIM
NË ARSIMIN E MESËM PËR TË RRITUR**

Institucionet dhe organizatat e përfshira në realizimin e AMRr

Në masë të madhe, aktivitetet në kuadër të AMRr do të zbatohen nga shkollat e mesme të akredituara për këtë aktivitet, të cilat kanë staf kompetent dhe kushte të përshtatshme hapësinore dhe teknike. Aktivitetet e parapara në fazat e vlerësimit dhe certifikimit zbatohen plotësisht në shkollat e mesme të akredituara.

Përveç shkollave, në fazat para vlerësimit të kompetencave dhe certifikimit mund të marrin pjesë aktive edhe institucione dhe organizata të tjera, si: informimi fillestar, këshillimi dhe orientimi i kandidatëve, në mbështetje të identifikimit të kompetencave përkatëse dhe dokumentimit të dëshmimeve të kompetencave të fituara, dhe në mësimdhënien e kandidatëve për t'i arritur rezultatet e të mësuarit për një kualifikim të caktuar. Këto aktivitete, me autorizimin e duhur nga institucionet kompetente dhe në bashkëpunim me shkollat e mesme, me QAR, QAPT dhe BZhA, mund të realizohen nga:

- Universitete të hapura civile,
- organizatat joqeveritare të përfshira në aktivitete edukative - të cilët kanë staf me përvojë dhe të trajnuar për komunikim dhe punë me grupet e rrezikuara,
- njësitë rajonale të Agjencisë për Punësim - duke pasur parasysh natyrën e veprimtarisë së tyre, dhe në të njëjtën kohë për shkak se kanë kushte hapësinore dhe personeli,
- kompanitë me burimet e tyre arsimore,
- njësitë e vetëqeverisjes lokale,
- Qendra Shtetërore për Provim – me staf të trajnuar për forma të ndryshme vlerësimi dhe instrumente të përdorura në testimin kombëtar dhe ndërkombëtar.

Me rëndësi vendimtare është mbështetja që duhet të marrë arsimit mesëm i të rriturve nga institucionet kompetente në drejtim të harmonizimit të kompetencave në këtë sferë, e përkthyer në legjislacionin përkatës. Gjithashtu nevojitet mbështetje në lidhjen e zbatuesve të arsimit të mesëm për të rriturit me kompanitë dhe punëdhënësit në mënyrë që të sigurohet personeli dhe burimet teknike adekuate për zbatimin e aktiviteteve të arsimit profesional të të rriturve. Në të njëjtën kohë, mbështetja nga institucionet në promovimin e arsimit të të rriturve është e një rëndësie të madhe - duke theksuar rëndësinë nga aspekte të ndryshme: për realizimin e së drejtës për arsim, nga aspekti ekonomik, në funksion të promovimit të përfshirjes sociale dhe kohezionit, etj.

Stafi në arsimin e mesëm për të rriturit

Për përmbushjen e funksioneve të arsimit të mesëm për të rriturit për kualifikimin, emancipimin dhe socializimin e qytetarëve, është thelbësore mbështetja e stafit kompetent dhe të trajnuar, i cili duhet të krijojë një klimë pozitive dhe konstruktive në procesin arsimor. Në atë drejtim,

---

përgatitja adekuata e stafit është e një rëndësie të madhe, duke marrë parasysh specifikën e moshës së kandidatëve, si dhe specifikën e masave të parapara. Kryesisht, QAR duhet të trajtojë stafin e përfshirë në AMRr për qasjen dhe zbatimin e fazave të VMJI, bazuar në njohuritë pedagogjike të arsimit të të rriturve. Stafi i përfshirë në AMRr në radhë të parë duhet të ketë një qëndrim afirmativ ndaj arsimit të mesëm për të rriturit dhe mekanizmit të vlefshmërisë dhe ndërgjegjësisimit për mundësitë për zhvillim që ata ofrojnë për qytetarët dhe shoqërinë.

Personeli kryesor për zbatimin e arsimit të mesëm për të rritur janë arsimtarët në shkollat e mesme. Me masa për *optimizim* nga stafi ekzistues në sistemin arsimor në RMV, një numër i konsiderueshëm i mësuesve që nuk kanë klasa të mjaftueshme mund të angazhohen në aktivitetet e arsimit të mesëm për të rriturit. Në përgatitjen e mësuesve duhet të jepet një mbështetje e konsiderueshme përmes bashkëpunimit me stafin e shërbimit profesional në shkolla, mbi të gjitha pedagogët, psikologët dhe pedagogët specialë. Në fazat e identifikimit dhe dokumentimit, si dhe në mësimin e vazhdueshëm të kandidatëve, veçanërisht për personat e grupeve të rrezikuara, rëndësi të madhe ka angazhimi i stafit nga institucionet, organizatat dhe kompanitë e tjera të përfshira në arsimin e mesëm për të rriturit. Rekomandohet krijimi i një platforme digjitale për mbështetjen dhe komunikimin e mësuesve, shkollave dhe të gjithë stafit të përfshirë në arsimin e mesëm për të rriturit. Platforma mund të shërbejë për të shkëmbyer praktika të mira, qasje në punën me të rriturit, mundësi bashkëpunimi me institucione të tjera, organizata, kompani, OJQ etj.

Stafi i përfshirë në AMRr duhet të ketë kompetencë digjitale të zhvilluar në mënyrë optimale në mënyrë që të mund t'i mësojë kandidatët me cilësi dhe të forcojë njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet e kandidatëve të rritur në fushën e teknologjisë digjitale. Duke marrë parasysh se vetëm 39% e mësuesve në BE ndihen mirë të përgatitur për të përdorur teknologjitë digjitale në punën e tyre të përditshme, mund të supozojmë se një mbështetje e fortë në këtë fushë nevojitet edhe për stafin në vendin tonë. Kriza pandemike e ka ngritur këtë çështje ndër prioritetet kryesore në kuadrin e forcimit të kompetencave të arsimtarëve dhe paraqet një pikë kthese në mënyrën se si mjetet digjitale përdoren në arsim dhe trajnim. Duke pasur parasysh interesimin e madh të BE-së për këtë çështje, rekomandohet të lidhet me rrjetet dhe fondet evropiane për këtë qëllim, të cilat do të ofrojnë mbështetje eksperte dhe materiale. Gjatë viteve 2020 dhe 2021, BE zhvilloi një platformë të re digjitale interaktive për arsimin digjital (European Digital Education Hub) me konsultime të vazhdueshme ndërkombëtare dhe ekspertësh. Platforma do të dalë e hapur në janar 2022. Kjo platformë do të mundësojë krijimin e *një komuniteti për bashkëpunim përmes praktikës, shërbimet kombëtare* për konsultime mbi mësimin dhe edukimin digjital, si dhe një mjet *për shkëmbimin e praktikave të mira* në edukimin digjital. Platforma do të funksionojë në përputhje me Planin e veprimit për edukimin digjital të BE-së nga viti 2020 (Plani i veprimit për edukimin digjital 2021-2027)²².

---

²² Burimi: https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/deap-swd-sept2020_en.pdf

**DIGJITALIZIMI NË ARSIMIN
E ME SËM PËR TË RITURIT**

Arsimi i mesëm modern për të rriturit duhet t'i përgatisë qytetarët për ndryshimet e vazhdueshme dhe të shpejta në teknologjinë e informacionit dhe digjitalizimin që reflektohen në jetën e përditshme profesionale dhe private. Sistemi i arsimit të mesëm për të rriturit duhet të zhvillojë dhe të përfshijnë praktika dhe politika të mira dhe t'i përshtatë ato me kushtet kombëtare në mënyrë që të zhvillohen kompetencat digjitale midis qytetarëve.

Kuadri evropian i referencës për kompetencat digjitale të qytetarëve 2.0 (The Digital Competence Framework 2.0)²³ është një dokument-mjet i Komisionit Evropian i cili përcakton komponentët kyç të kompetencës digjitale në pesë fusha. Në kontekstin e arsimit për të rriturit, pritet që të jenë kompetent në fushat e mëposhtme:

1. Aftësia për të punuar me të dhëna digjitale: aftësia e të rriturve për të gjetur të dhënat e nevojshme, për të vlerësuar rëndësinë e përmbajtjes dhe burimit, si dhe aftësinë për të trajtuar dhe ruajtur të dhënat,
2. Komunikimi dhe bashkëpunimi: aftësimi i të rriturve që të ndërveprojnë, komunikojnë dhe bashkëpunojnë me ndihmën e teknologjive digjitale duke respektuar diversitetin kulturor dhe të brezave; aftësia për të menaxhuar identitetin e vet digjital, aftësia për qytetari aktive dhe për të marrë pjesë në proceset sociale përmes shërbimeve digjitale,
3. Krijimi i përmbajtjes digjitale: aftësia bazë e të rriturve për të krijuar dhe redaktuar përmbajtje digjitale, për sa i përket shprehjes digjitale të ideve dhe produkteve të veta, të kuptuarit e politikave të së drejtës së autorit,
4. Siguria: aftësia e të rriturve për të mbrojtur pajisjet digjitale, të dhënat personale dhe privatësinë në mjedisin digjital, për të mbrojtur shëndetin fizik dhe mendor; dhe ndërgjegjësimi për ndikimin e teknologjive dhe përmbajtjeve digjitale në mirëqenien dhe shëndetin mendor,
5. Zgjidhja e problemeve: aftësia e të rriturve për të identifikuar problemet dhe nevojat, shfaqja ose zgjidhja e të cilave lidhet me teknologjitë digjitale; aftësia për të përdorur mjete digjitale për procese dhe produkte inovative.

Sistemi arsimor duhet të ketë një synim të qartë dhe masa të përshtatshme me të cilat do të aftësohen të rriturit në këto fusha, dhe në të njëjtën kohë, ato kompetenca duhet të lidhen me mundësitë për sipërmarrje dhe hapje të bizneseve të veta. Masat e sistemit të AMRr-së duhet të inkurajojnë të rriturit që të përshtaten në mënyrë konstruktive me ndryshimet e vazhdueshme teknologjike që reflektohen fuqishëm në tregun e punës, veçanërisht pas krizës me pandeminë COVID-19. Arsimi i mesëm për të rritur duhet të dërgojë një mesazh të qartë se e vetmja gjë që është konstante është ndryshimi – që manifestohet në ndryshimet e kërkesave të kualifikimeve të tregut të punës, si dhe për të ndihmuar të rriturit të zbatojnë me sukses kompetencat kyçe

---

²³ Vuorikari R, Punie Y, Carretero Gomez S and Van Den Brande G. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: the Conceptual Reference Model. EUR 27948 EN. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union; 2016. JRC101254

dhe transversale në përshtatjen e përhershme ndaj ndryshimeve teknologjike dhe ekonomike.

Plani i Veprimit për Arsimin Digjital (Digital Education Action Plan (2021-2027)) është një dokument që me drejtimet e tij strategjike duhet të jetë udhërrëfyes për masat për digjitalizimin e arsimit të mesëm të rriturve në RMV. Politikat e përfaqësuara nga plani synojnë të mbështesin përshtatjen e qëndrueshme dhe efektive të sistemit të arsimit dhe trajnimit në epokën digjitale.

Dy fusha prioritare në zhvillimin e AMRr të digjitalizuar janë:

1. Për të zhvilluar një ekosistem arsimor digjital me performancë të lartë, i cili përfshin:
  - në dispozicion janë pajisje të përshtatshme digjitale për arsimin dhe trajnimin e të rriturve
  - planifikim efektiv dhe zhvillim i kapaciteteve digjitale
  - transformimi digjital i planeve mësimore dhe programeve
  - materiale mësimore digjitale cilësore dhe didaktike
  - burime mësimore të përshtatshme, interaktive dhe të lehta për t'u përdorur në internet;
2. Forcimi i aftësive digjitale, që do të thotë:
  - zhvillimi i kompetencave digjitale të edukatorëve
  - zhvillimi i kompetencave digjitale të kandidatëve të rritur në AMRr
  - njohuri themelore për teknologjitë e bazuara në përpunimin intensiv të të dhënave, si inteligjenca artificiale - për të kuptuar më mirë rolin e tyre në jetën e përditshme profesionale dhe private të të rriturve
  - përfaqësim i barabartë dhe disponueshmëria e mundësive digjitale për gratë dhe burrat.

Rëndësia e digjitalizimit për arsimin dhe trajnimin u theksua edhe më shumë nga kriza Covid-19. Kriza vetëm sa intensifikoi disa pabarazi dhe krijoi një sërë sfidash për arsimin dhe trajnimin për të rriturit. Ajo tregoi qartë se një sistem arsimor modern duhet domosdoshmërisht të përshtatet me epokën digjitale për të kapërcyer këto sfida. Në të njëjtën kohë, kriza pandemike ka përshpejtuar tendencën drejt aplikimit të modeleve të mësimin online dhe hibrid. Ajo theksoi metoda të reja, inovative dhe fleksibël të ndërveprimit në internet midis nxënësve dhe arsimtarëve. UNESCO së bashku me ekspertë të fushës zhvilluan një mjet digjital për krahasimin dhe identifikimin e kualifikimeve: Nivelet e Referencës Botërore (World Reference Levels - WRL). Ky mjet i ndihmon të rriturit të identifikojnë kualifikimet e tyre në krahasim me nivelet e kualifikimeve ndërkombëtare, kështu duke u mundësuar njohjen e tyre ndërkombëtare. Duke ndjekur modelin e këtij mjeti, është e dobishme të krijohet një platformë e zhvilluar mbi standardet e kualifikimeve të KMK-së që do t'i ndihmojë të rriturit në mënyrë interaktive dhe lehtësisht të kuptojnë kompetencat dhe kualifikimet që zotërojnë.

**SIGURIMI I CILËSISË NË ARSIMIN
E MESËM PËR TË RRITUR**

Integriteti i sistemit VMJI varet nga masat e sigurimit të cilësisë që e mbështesin atë. Arsimi i mesëm i të rriturve do të jetë i vlerësuar dhe i qëndrueshëm nëse ka besim në sistem, nëse kandidatët potencial besojnë se do të fitojnë kualifikimin e pritur për angazhimin e synuar, kështu dokumenti publik i marrë do të ketë vlerë në punësim. Masat duhet të sigurojnë qëndrueshmëri në proceset AMRr, dhe veçanërisht në proceset e vlefshmërisë, në mënyrë që të parandalohen mospërputhjet gjatë gjithë fazave - si në lidhje me aktivitetet e të njëjtit aktor, ashtu edhe në lidhje me mospërputhjet midis aktorëve të ndryshëm.

Sistemi i sigurimit të cilësisë parasheh disa grupe masash të vazhdueshme në të gjitha fazat dhe proceset e arsimit të mesëm për të rriturit dhe për të gjitha instancat e përfshira. Ato përfshijnë:

- *Rregullore*: akt nënligjor për sigurimin e cilësisë në AMRr,
- *Standardet e kualifikimit*:
  - Standardet e përkthyer në rezultate të të mësuarit të parashikuara nga planet dhe programet mësimore: ato janë baza në lidhje me të cilën vlerësohen kompetencat e përgjithshme arsimore dhe profesionale të pjesëmarrësve të rritur në AMRr,
  - Përmirësimi i vazhdueshëm i programeve AMRr,
- *Akreditimi i institucioneve të përfshira në zbatimin e AMRr*:
  - Siguron që institucioni ka konfirmuar se i plotëson kriteret specifike të cilësisë dhe ka një sistem të detajuar të menaxhimit të brendshëm të cilësisë dhe se ka aftësinë për t'i zbatuar dhe vlerësuar programet e kualifikimit të përcaktuara në mënyrë efektive,
- *Provimi përfundimtar*: Kandidatët duhet t'i nënshtrohen provimit përfundimtar pas përfundimit të programit për nivelin e duhur nga KMK, i cili mund të organizohet me pjesëmarrjen e shoqatave profesionale/odave,
- *Zhvillimi i vazhdueshëm profesional i stafit*:
  - Trajnimi i vazhdueshëm i stafit të përfshirë në AMRr, duke përfshirë trajnimin për këshilltarët dhe vlerësuesit në kuadër të VMJI,
- *Monitorimi dhe vlerësimi*:
  - Monitorimi i procesit të zbatimit të aktiviteteve të validimit,
  - Monitorimi i efektivitetit të mësimdhënies dhe trajnimit shtesë për të rriturit për të arritur një kualifikim specifik,
  - Monitorimi i disponueshmërisë së AMRr dhe VMJI për të rriturit, procedurat dhe kohëzgjatja e kërkuar për të përfunduar një kualifikim arsimor nga regjistrimi deri në certifikim,
  - Monitorimi i disponueshmërisë së shërbimeve sociale për anëtarët e grupeve të rrezikuara: romët, personat me aftësi të kufizuara, personat në institucionet penale, personat

---

me kualifikime të ulëta, të papunët dhe të tjerët - duke pasur parasysh se një rritje në numrin total për pjesëmarrje në AMRr nuk do të thotë automatikisht një rritje në pjesëmarrjen e anëtarëve të këtyre grupeve,

- Vlerësimi i jashtëm nga shoqatat/odat e sektorit, dhe analizat e tyre, vëzhgimet në terren, kërkimet, etj.,
- *Mbikëqyrja inspektuese nga Inspektorati Shtetëror për Arsim,*
- *Komisionet për vlerësim në kontekstin e VMJI: komisionet përkatëse dhe të përbëra në mënyrë transparente duhet të garantojnë procesin e vlerësimit në AMRr dhe VMJI,*
- *Baza e të dhënave AMRr: një bazë të dhënash efektive për pjesëmarrësit dhe zbatuesit e AMRr, si dhe për rezultatet e AMRr - me mbrojtje adekuate të të dhënave personale,*
- *Vetëvlerësimi i institucioneve: zbatuesit e AMRr dhe VMJI kryejnë reflektim dhe vetëvlerësim periodik të performancës së institucionit, me plan për përmirësimin e cilësisë,*
- *Pjesëmarrja në studime ndërkombëtare: studime për vlerësimin e kompetencave të të rriturve në vend, si një tregues i efikasitetit të masave në AMRr dhe një udhërrëfyes për drejtimit e ardhshme të përmirësimit. Shembuj të studimeve përkatëse ndërkombëtare janë:*
  - Anketa për Arsimin për të Rriturit (Adult Education Survey): një studim i BE-së në të cilin RMV mori pjesë në sondazhin e fundit nga viti 2016, ndërsa ai i ardhshëm është planifikuar për vitin 2022,
  - Programi për Vlerësimin Ndërkombëtar të Kompetencave për të Rriturit (Programme for the International Assessment of Adult Competencies - PIAAC): një studim i OBZHEi bazuar në të dhënat mbi arsimin formal dhe joformal të të rriturve,
  - Anketa e trajnimit të vazhdueshëm profesional: Studimi i BE-së mbi arsimin dhe trajnimin në kompani,
  - Platforma Elektronike për Mësimin e të Rriturve në Evropë (Electronic Platform for Adult Learning in Europe) e cila ka tre fokuse kyçe: aftësitë për jetën dhe punën, tranzicionin digjital (tranzicioni në kuptimin e proceseve shoqërore që digjitalizohen gjithnjë e më shumë) dhe ndryshimi shoqëror gjithëpërfshirës (me qëllim që ndryshimet në shoqëri të jenë gjithëpërfshirëse për të gjithë dhe mbi të gjitha për grupet që janë më të ndjeshme ndaj marginalizimit),
- *Studime në shtëpi:*
  - Studimet për vlerësimin e kushteve në AMRr, nivelin e kompetencave të popullsisë së rritur, kompetencat e nevojshme të të rriturve për pjesëmarrje efektive në tregun e punës,
  - Studime mbi gjithëpërfshirjen, qasjen e barabartë dhe barazinë e AMRr.

Në përgjithësi, palët e përfshira në zbatimin e procesit VMJI zbatojnë masa të brendshme dhe të

jashtme të sigurimit të cilësisë:

- sigurimi i brendshëm i cilësisë: vlerësimi nga institucioni nëse aktivitetet që ata zbatojnë janë të vlefshme, të besueshme dhe plotësisht të zbatueshme,
- Sigurimi i jashtëm i cilësisë: vlerësimi nëse të gjitha institucionet bëjnë vlerësime të qëndrueshme dhe të sakta dhe nëse masat e tyre të brendshme të sigurimit të cilësisë janë efektive.

**PRIORITETET NË ARSIMIN
E MESËM PËR TË RRITURIT**

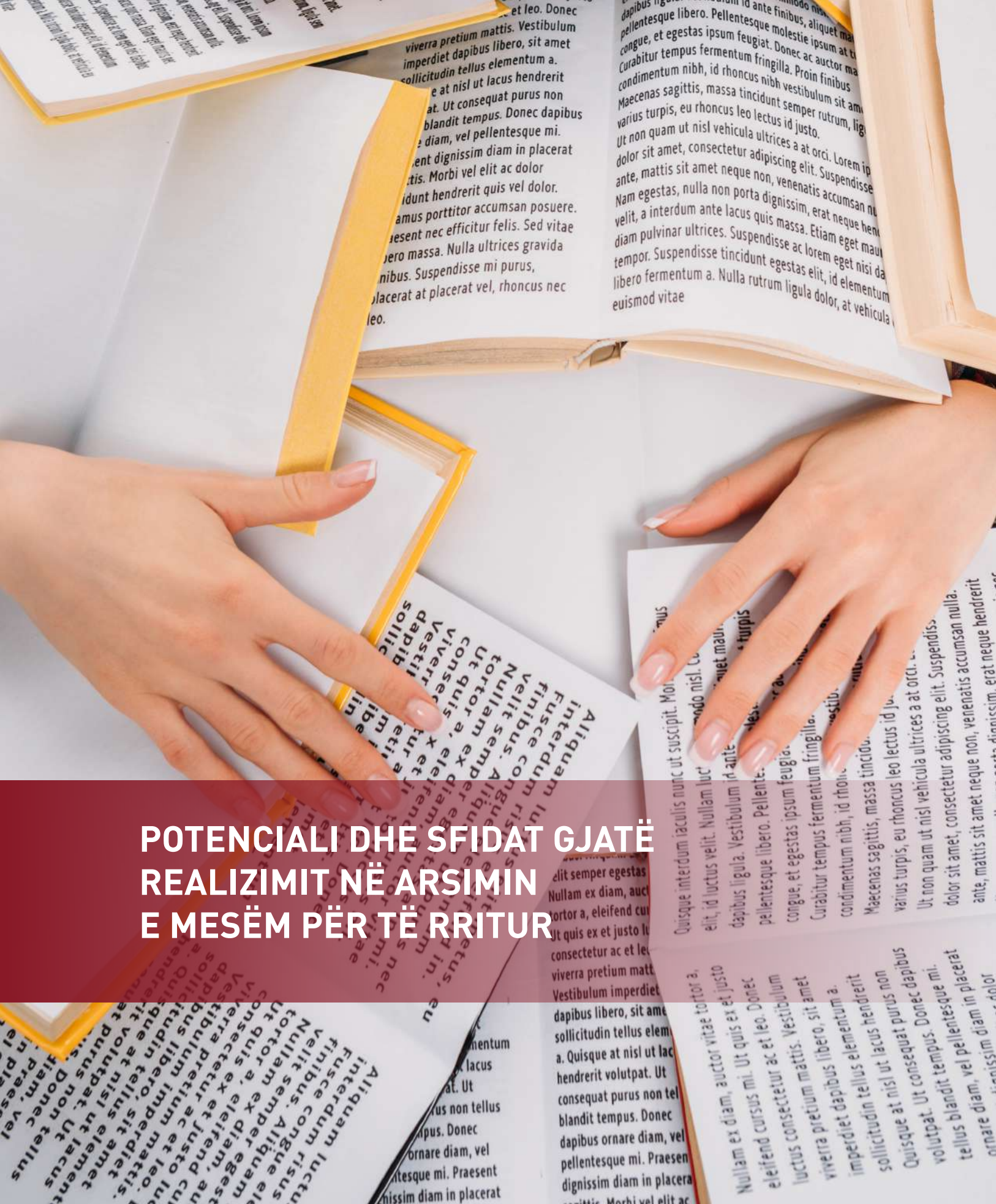
Grupet e synuara prioritare

Duke marrë parasysh shkallën e lartë të papunësisë dhe numrin e madh të personave pa kualifikim ose me nivel të ulët kualifikimi, në realizimin e arsimit të mesëm për të rriturit, prioritet duhet t'i jepet arsimit profesional - në nivelet 2, 3 dhe 4 të KMK-së, pra formimi profesional, arsimi profesional për profesione dhe arsimi teknik. Ai gjithashtu nënkupton përcaktimin e grupeve të synuara prioritare, ose pjesëve të popullsisë, ndaj të cilave duhet të drejtohen masat e arsimit të mesëm për të rriturit. Ato përfshijnë persona me aftësi të kufizuara, persona nga grupet e marginalizuara, kryesisht nga komuniteti etnik rom, si dhe persona në institucionet e vuajtjes së dënimit.

Financimi dhe masat stimuluese

Për arsimin e mesëm efektiv për të rritur që do të kontribuojë në emancipimin dhe përfshirjen sociale të të rriturve nga grupet e cënueshme sociale dhe në progresin ekonomik, është e nevojshme të përcaktohen masat prioritare për financim stabil dhe të qëndrueshëm. Duke pasur parasysh rëndësinë e këtyre masave edukative për zhvillimin personal dhe social të qytetarëve, si dhe për zhvillimin e ekonomisë, është e leverdishme që shteti - mundësisht në bashkëpunim me partnerët ndërkombëtarë - të mbështesë financiarisht AMRr të target grupeve të caktuara, veçanërisht pasi fondet e shpenzuara në raport me efektet e arritura do të ishin dukshëm të ulëta.

POTENCIALI DHE SFIDAT GJATË
REALIZIMIT NË ARSIMIN
E MESËM PËR TË RRRITUR

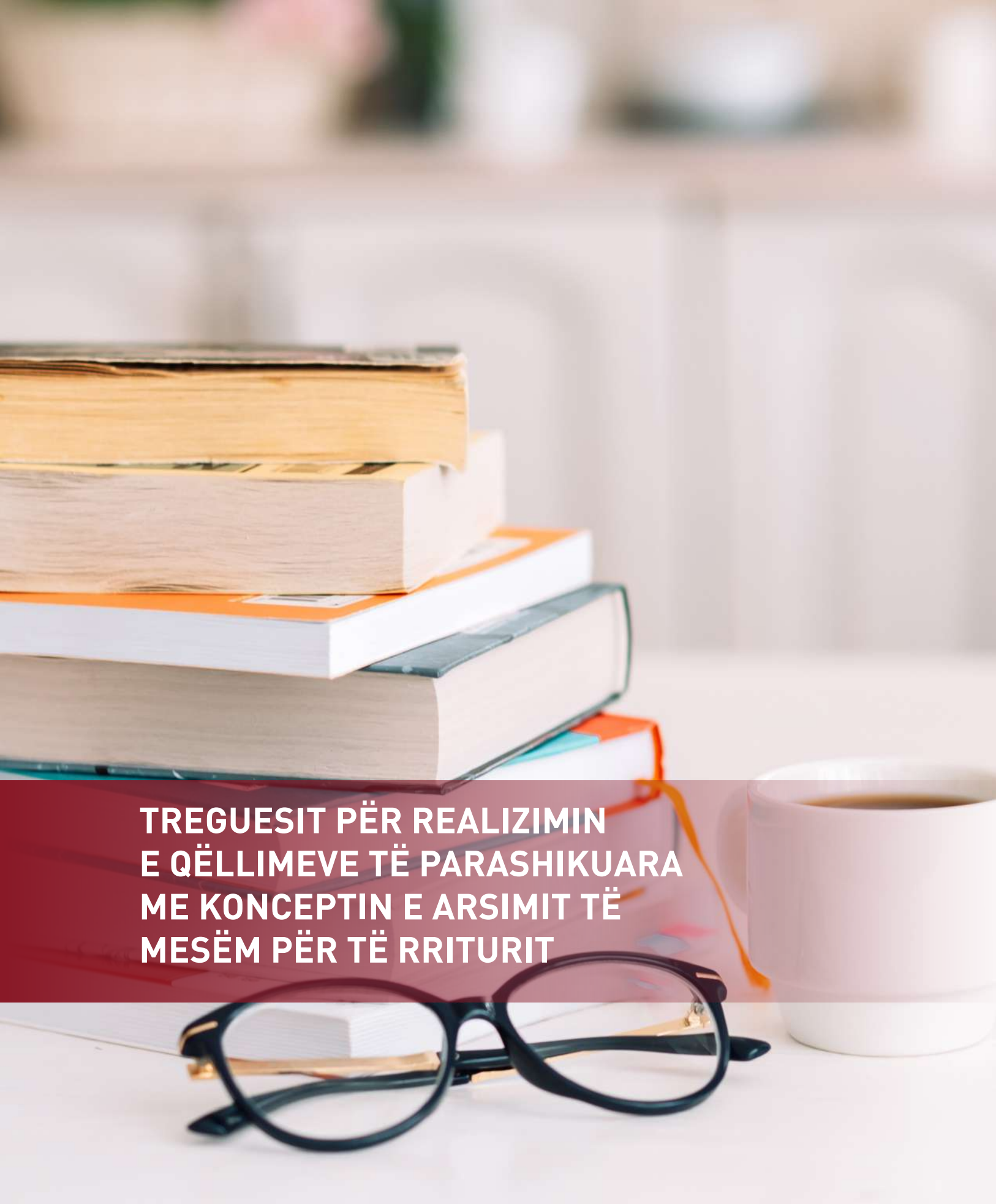

Në zbatimin e aktiviteteve të parapara në arsimin e mesëm për të rriturit, sistemi mund të përdorë më shumë *potencialet* ekzistuese:

- në shtet ekziston një rrjet i zhvilluar mirë i shkollave të mesme/QRAPT dhe institucione të tjera publike që mund të përfshihen aktivisht në proceset e AMRr,
- themelet për një sistem VMJI tashmë janë vendosur,
- ekziston një rrjet i organizatave joqeveritare që punojnë në fushën e arsimit, të cilat mund të ofrojnë mbështetje të rëndësishme në proceset,
- Proceset AMRr kanë mbështetje të fortë nga institucionet përkatëse ndërkombëtare.

Realizimi i aktiviteteve në AMRr përballet më shumë *sfidat*:

- nëse në mesin e stafit të përfshirë në AMRr nuk ka vetëdije për rëndësinë e SOV dhe VNIU si masë, dhe ata nuk zotërojnë njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet e nevojshme për zbatimin efektiv të AMRr dhe VMJI,
- nëse zbatuesit nuk zhvillojnë besim në konceptin dhe sistemin e AMRr-së dhe nuk ka mbështetje adekuate nga institucionet,
- nëse nuk zhvillohet bashkëpunim efektiv ndërmjet palëve të interesuara,
- nëse të rriturit nuk kanë besim në sistemin AMRr,
- nëse AMRr nuk trajtohet si prioritet në shtet, mund të rrezikohet financimi, e me këtë edhe realizimi i aktiviteteve të parashikuara,
- mosbalancimi midis nevojave dhe burimeve të disponueshme për AMRr në rajone të ndryshme të vendit,
- rreziku i rritjes së çregjistrimit të arsimit të mesëm të rregullt - të cilit duhet përgjigjur vetëm me masat e duhura për arsim të mesëm të rregullt gjithëpërfshirës cilësor,
- Misioni i AMRr mund të rrezikohet nëse zbatimi fokusohet vetëm në nevojat e tregut të punës, duke neglizhuar funksionet e emancipimit dhe socializimit të të rriturve.

A stack of five books of various colors (yellow, white, orange, blue, red) is on the left. A pair of black-rimmed glasses with gold-colored temples lies in the foreground. To the right is a white ceramic cup filled with coffee. The background is a blurred white desk and chair.

**TREGUESIT PËR REALIZIMIN
E QËLLIMEVE TË PARASHIKUARA
ME KONCEPTIN E ARSIMIT TË
MESËM PËR TË RRITURIT**

Për të kryer funksionin e saj në promovimin e APT-së për të rriturit, është e nevojshme të ndiqet dhe monitorohet realizimi i Konceptit për arsimin e mesëm për të rriturit. Në këtë drejtim, është e nevojshme të zhvillohet një bazë e të dhënave për arsimin e mesëm për të rriturit që do të shërbente si pikënisje, nga e cila mund të nxirren dhe përcaktohen tregues të saktë për arritjet në sfera të ndryshme. Në situatën aktuale, si tregues të progresit në arsimin e mesëm për të rriturit, janë parashikuar ndryshime pozitive për sa i përket përfshirjes dhe cilësisë së arsimit për të rriturit, si dhe përmbushja e rekomandimeve të Këshillit të BE-së për APT-në dhe Këshillit të Ministrave të Arsimit nga Deklarata e Oznabrikut. Zhvillimi i APT-së nënkupton edhe zhvillimin e APT-së së vazhdueshme përmes mësimit gjatë gjithë jetës. Ky angazhim vë në plan të parë rëndësinë e APT-së për të rriturit. Zhvillimi i APT-së për të rriturit është një nga aspektet thelbësore të APT-së fleksibile, cilësore, elastike dhe e qëndrueshme që përshtatet në mënyrë të shkathët me tregun e punës dhe është një gjenerues i inovacionit, duke përfshirë teknologjitë e avancuara digjitale dhe të gjelbra. Afrimi i këtyre qëllimeve duhet të monitorohet me tregues specifikë. Në përgjithësi, treguesit për realizimin e Konceptit mund të grupohen në disa kategori:

- Harmonizimi i rregullores përkatëse të APT-së për të rriturit,
- Rritja e disponueshmërisë së AMRr, përshtatshmëria e procedurave dhe fleksibiliteti i shtigjeve të zhvillimit,
- Rritja e numrit të shkollave të përfshira në zbatimin e arsimit të mesëm për të rriturit,
- Rritja e shkallës së pjesëmarrjes së të rriturve në arsimin e mesëm për të rriturit dhe personave që e kanë përfunduar atë,
- Rritja e niveleve të pjesëmarrjes në krahasim me të dhënat e përafërta nga raporti Eurodyce 2021,
- Rritja e ritmeve në buxhet për programet e arsimit të mesëm për të rriturit,
- Rritja e shkallës së pjesëmarrjes së të rriturve me aftësi të kufizuara, personave nga grupet e rrezikuara dhe personave nga institucionet ndëshkuese-korrigjuese në arsimin e mesëm për të rriturit,
- Rritja e barazisë në raportin gra - burra që u regjistruan dhe përfunduan arsimin e mesëm për të rriturit,
- Rritja e numrit të njësive të vetëqeverisjes lokale të përfshira në aktivitetet e arsimit të mesëm për të rriturit,
- Një numër në rritje i organizatave joqeveritare të përfshira në aktivitetet e arsimit të mesëm për të rriturit,
- Rritja e numrit të kompanive (operatorëve ekonomikë) të përfshirë në aktivitetet e arsimit të mesëm për të rriturit.

A person wearing a white long-sleeved shirt is sitting at a desk, typing on a black laptop. An open book with a red cover is lying on the desk to the right of the laptop. The background is a blurred office or library setting with blue walls and shelves.

**UDHËZIME PARAPRAKE PËR
OPERACIONALIZIM MBI
KONCEPTIN E ARSIMIT TË
MESËM PËR TË RRITURIT**

- Për të harmonizuar legjislacionin në lidhje me AMRr-në: rregullorja ekzistuese pengon realizimin e disa aspekteve të rëndësishme të përshkruara në Konceptin për Zhvillimin e APT-së për të Rriturit. Në të njëjtën kohë, zgjidhje të caktuara në akte të ndryshme ligjore dhe nënligjore bien ndesh me njëra-tjetrën, gjë që e vështirëson edhe më shumë realizimin e disa elementeve thelbësore të saj. Prandaj, është e nevojshme që ligjet, mbi të gjitha ligjet për arsimin e të rriturve, për arsimin e mesëm profesional, për KKK-në, si dhe aktet nënligjore që rregullojnë sferën e APT-së për të rriturit, të harmonizohen dhe harmonizohen në lidhje me disa të pikë rëndësishme - mbi të gjitha vlefshmëria e VMJI, të mësuarit duke punuar dhe sigurimi i cilësisë;
- Të sinkronizojë rolet e institucioneve në zbatimin e AMRr-së: të përcaktojë udhëzime për bashkëpunimin ndërmjet institucioneve dhe të përcaktojë kompetencat e tyre në lidhje me AMRr-në, gjë që do të parandalonte krijimin e zonave në të cilat ka mbivendosi të kompetencave ose të cilat nuk mbulohen fare - gjë që e vështirëson zbatimin e aktiviteteve të AMRr-së. Në këtë kontekst, është e nevojshme të përcaktohen qartë aktivitetet dhe kompetencat e Qendrave Rajonale të APT-së në fushën e arsimit të të rriturve dhe masat që parashikohen për to;
- Për të zhvilluar një Metodologji për VMJI në AMRr dhe standarde për realizimin e saj: nevojitet një metodologji për VMJI në të cilën do të funksionalizohen hapat konkretë, procedurat dhe drejtimet për veprimin e të gjithë aktorëve të përfshirë në AMRr në procesin e validimit. Në këtë kontekst, Metodologjia do të duhet të ketë një referencë të veçantë për rolin e QRAPT në procesin e vlerësimit;
- Të zhvillohen rregullore dhe akte nënligjore për sigurimin e cilësisë - të cilat do të jenë bazë për krijimin e masave specifike në fushën e zhvillimit të kualifikimit, procesit të të mësuarit përmes punës, mbikëqyrjes dhe mbështetjes së ofruesve të AMRr për përmirësimin e cilësisë së procesit arsimor që do të ketë kapacitet për t'iu përgjigjur nevojave të të rriturve dhe tregut të punës dhe do të bazohet në teknologjitë digjitale dhe të gjelbër;
- Për të zhvilluar një sistem të avancuar për akreditimin e institucioneve dhe organizatave të përfshira në procesin e arsimit të mesëm të të rriturve: sistemi i akreditimit duhet të jetë i përshtatshëm me kërkesat dhe karakteristikat aktuale të një AMRr moderne dhe të jetë në përputhje me kriteret më të larta të sigurimit të cilësisë;
- Për të zhvilluar standardet kombëtare për AMRr-në: QAR, QAPT, BZhA dhe palë të tjera të interesuara duhet të zhvillojnë një platformë për standardet kombëtare të AMRr-së bazuar në standardet e kualifikimit dhe ekuivalente me standardet e rregullta të arsimit të mesëm, të cilat do të përcaktohen përmes rezultateve të të mësuarit;
- Zhvilloni „programet e punës“ bazuar në kompetencat kryesore dhe rezultatet e të mësuarit: këto „programe pune“ për profesione të ndryshme do të bazohen në standardet e kualifikimit dhe programet e arsimit të mesëm të lartë dhe do të shërbejnë si një mjet udhëzues gjatë procesit arsimor si për nxënësit e rritur ashtu edhe për stafin e përfshirë. Pas zhvillimit, është e nevojshme të pilotohen programet lëndore të punës;

-
- Krijoni kritere për vlerësimin e rezultateve të mësimit nga standardet kombëtare: qëndrueshmëria, është e nevojshme të sigurohet qëndrueshmëri, vlefshmëri dhe besueshmëri në procesin e vlerësimit në të gjithë shtetin. Të gjitha aspektet e procesit të vlerësimit, nga përmbajtja e përgjithshme arsimore e deri te vlerësimi në procesin e vlefshmërisë së kompetencave praktike në vendin e punës, duhet t'i nënshtrohen kritereve unike që janë të krahasueshme dhe të verifikueshme;
  - Për të mbështetur zhvillimin e burimeve njerëzore: një nga parakushtet për të avancuar arsimimin e të rriturve është që stafi i përfshirë në AMRr dhe në zbatimin e procesit të VMJl të marrë mbështetje të vazhdueshme për zhvillimin e kompetencave që janë të nevojshme për zbatimin cilësor të fazave të identifikimit, dokumentimit, vlerësimit dhe certifikimit;
  - Për të zhvilluar një rrjet për informimin dhe mbështetjen e të rriturve përmes procesit të AMRr, duke përfshirë VMJl: duke marrë parasysh numrin e madh të të rriturve që potencialisht do të përfshiheshin në procesin e AMRr, është e nevojshme të përmirësohet një rrjet për informimin, këshillimin dhe udhëzimin e të rriturve përmes procesit të AMRr-së në sektorë të ndryshëm. Kjo mbështetje vlen edhe për mundësitë dhe aktivitetet e procesit të VMJl;
  - Për të zhvilluar një bazë të dhënash funksionale: zhvillimi i një sistemi të cilësisë së AMRr duhet domosdoshmërisht të mbështetet në të dhënat e sakta të kushteve aktuale në fushën e arsimit të mesëm për të rriturit. Prandaj, është e nevojshme të zhvillohet një bazë të dhënash që do të përfshijë të dhëna përkatëse për të rriturit e përfshirë në forma të ndryshme të arsimit për të rriturit, të dhëna për nevojat arsimore për të rriturit, për nevojat e tregut të punës, për ofruesit e AMRr-së duke përfshirë aktivitetet e tyre, informacion mbi cilësinë e AMRr dhe të dhëna të tjera relevante;
  - Të zhvillohen masa dhe aktivitete për promovimin e mundësive të AMRr-së dhe VMJl-së: duke pasur parasysh nevojat e mëdha dhe të larmishme të tregut të punës dhe numrin e madh të të rriturve pa ose me kualifikime të ulëta, të cilët potencialisht do të përfshiheshin në procesin e AMRr-së, është e nevojshme për të zhvilluar një strategji të menduar për promovimin e mundësive të AMRr dhe VMJl-së. Kjo strategji, si dhe masat që do të rezultojnë prej saj, duhet të bazohen në analizat e kompetencave të të rriturve dhe nevojave të tyre, si dhe në analizat e nevojave të një tregu modern të punës - i cili zhvillohet në mënyrë të qëndrueshme dhe përshtatet dhe zbaton teknologjitë digjitale dhe të gjelbra.

